МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ,
ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра менеджменту та економічної безпеки

ФІНАНСОВА РОЗВІДКА В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНИМ ФІНАНСОВИМ ОПЕРАЦІЯМ

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
2 курсу очної форми навчання
КАСПРИК Тарас Степанович

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
ГОРБАН Ірина Михайлівна

Рецензент
кандидат економічних наук, доцент
МАРУШКО Надія Семенівна

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
«24» листопада 2025 р., протокол №
завідувач кафедри менеджменту та
економічної безпеки

_____ КОПИТКО М.І.
(підпис) (ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Львів
2025

АНОТАЦІЯ

КАСПРИК Т.С. Фінансова розвідка в системі протидії нелегальним фінансовим операціям**.** - Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». - Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2025.

У кваліфікаційній роботі досліджується функціонування фінансової розвідки як ключового елемента системи протидії нелегальним фінансовим потокам. Розглянуто теоретичні та правові засади її діяльності й визначено роль у забезпеченні фінансової безпеки держави. Проаналізовано види незаконних фінансових операцій та пов'язані з ними загрози, охарактеризовано основні схеми руху нелегальних фінансових ресурсів. Оцінено ефективність роботи Державної служби фінансового моніторингу та досліджено сучасні можливості інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової розвідки. На основі отриманих результатів сформовано пропозиції щодо підвищення ефективності виявлення неправомірних фінансових потоків із використанням цифрових технологій.

Ключові слова: фінансова розвідка, фінансовий моніторинг, незаконні фінансові потоки, економічна безпека, цифрові технології, протидія відмиванню коштів.

ABSTRACT

KASPRYK T.S. Financial Intelligence in the System of Counteracting Illegal Financial Operations. – Manuscript.

Qualification thesis for obtaining the master's degree in specialty 072 "Finance, Banking, Insurance and the Stock Market." – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2025.

The qualification thesis examines the functioning of financial intelligence as a key element of the system for counteracting illegal financial flows. The theoretical and legal foundations of its activity are considered, and its role in ensuring the financial security of the state is defined. The types of illegal financial operations and the associated threats are analyzed, and the main schemes of movement of illegal financial resources are characterized. The effectiveness of the State Financial Monitoring Service is evaluated, and modern possibilities of information and analytical support for financial intelligence are explored. Based on the obtained results, proposals have been developed to improve the effectiveness of detecting illicit financial flows through the use of digital technologies.

Keywords: financial intelligence, financial monitoring, illegal financial flows, economic security, digital technologies, anti-money laundering.

ПЛАН

ВСТУП……4

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНИМ ФІНАНСОВИМ ОПЕРАЦІЯМ……7

1.1. Економіко-правова сутність фінансової розвідки та її місце в системі фінансової безпеки держави……7

1.2. Поняття та класифікація нелегальних фінансових операцій: загрози для економічної безпеки держави……10

1.3. Нормативно-правові та інституційні засади функціонування системи фінансової розвідки в Україні……16

Висновки до розділу 1……23

РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ В ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНИМ ФІНАНСОВИМ ОПЕРАЦІЯМ……25

2.1. Типові схеми здійснення нелегальних фінансових операцій ……...25

2.2. Аналіз ефективності діяльності Державної служби фінансового моніторингу України у протидії нелегальним фінансовим операціям……...33

Висновки до розділу 2……44

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ В ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНИМ ФІНАНСОВИМ ОПЕРАЦІЯМ……..46

3.1. Формування сучасної системи інформаційно-аналітичної підтримки фінансової розвідки……46

3.2. Посилення міжвідомчої та міжнародної взаємодії у сфері протидії фінансовим злочинам……...49

3.3. Використання цифрових технологій, штучного інтелекту та big data у виявленні нелегальних фінансових потоків……...52

Висновки до розділу 3……....59

ВИСНОВКИ……60

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……63

ДОДАТКИ……68

ВСТУП

Сучасні глобалізаційні процеси, динамічний розвиток фінансових ринків та зростання обсягів транскордонних операцій сприяють не лише економічному зростанню, а й створюють передумови для поширення нелегальних фінансових практик. У таких умовах особливої актуальності набуває питання ефективної протидії відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та іншим формам незаконної фінансової діяльності.

Особливої актуальності ці питання набули в умовах повномасштабної збройної агресії росії проти України, коли фінансовий простір став одним із ключових полів протистояння. Воєнні дії спричинили не тільки зростання економічних ризиків та загроз фінансовій стабільності, а й активізацію схем ухилення від фінансового контролю, збільшення обсягів тіньових потоків та спроб фінансування диверсійної діяльності.

Основне місце в цій системі посідає фінансова розвідка, яка забезпечує збирання, аналіз та передачу інформації про підозрілі фінансові операції відповідним правоохоронним органам. Її діяльність є ключовим елементом державного механізму фінансової безпеки та важливою складовою міжнародного співробітництва у сфері протидії нелегальним фінансовим потокам.

Для дослідження питань протидії нелегальним фінансовим потокам було проаналізовано наукові праці багатьох науковців, серед яких варто відзначити праці О. Бондаренко [2], М. Вінічук [29], І. Горбан [5], Глущенко О. [7], О. Дудорова [10], С. Мельника [2]9, І. Тютюник [38], А. Чубенко [39] та інших авторів. Основою нашого дослідження стали нормативні документи національного та міжнародного рівнів, а також інформація зі звітів і офіційних ресурсів міжнародних організацій і національних установ, що займаються фінансовою розвідкою в рамках антикорупційної політики.

Метою цієї магістерської роботи є дослідження ролі та механізмів діяльності фінансової розвідки в системі протидії нелегальним фінансовим операціям, а також оцінка її ефективності в умовах сучасних викликів.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- розкрити сутність фінансової розвідки та визначити її роль у системі фінансової безпеки держави;
- охарактеризувати види нелегальних фінансових операцій та проаналізувати їхній вплив на економічну безпеку держави;
- дослідити нормативно-правові та інституційні засади функціонування системи фінансової розвідки в Україні;
- проаналізувати основні схеми здійснення незаконних фінансових операцій;
- оцінити ефективність роботи Державної служби фінансового моніторингу України щодо запобігання та виявлення нелегальних фінансових операцій;
- обґрунтувати підходи до формування сучасної системи інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової розвідки;
- дослідити перспективи застосування цифрових технологій, штучного інтелекту та big data у процесі виявлення нелегальних фінансових потоків.

Об’єктом дослідження виступає система фінансової розвідки та її діяльність у сфері протидії нелегальним фінансовим операціям.

Предметом дослідження є механізми, інструменти та організаційно-правові засади функціонування фінансової розвідки у протидії нелегальним фінансовим операціям.

У цій кваліфікаційній роботі було застосовано широкий спектр методів дослідження, що забезпечили всебічний та глибокий аналіз обраної проблематики. Використано методи спостереження, узагальнення і групування, індукції та дедукції, аналітичний підхід, абстрагування. Для наочного подання результатів дослідження використовувався графічний

метод, що дав змогу створити схеми, діаграми та таблиці. Загалом комплексне використання різних методів дослідження забезпечило формування цілісного уявлення про функціонування фінансової розвідки в системі протидії нелегальним фінансовим операціям.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в уточненні поняття фінансової розвідки та її ролі у системі протидії нелегальним фінансовим операціям, обґрунтуванні напрямів підвищення ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової розвідки з використанням сучасних цифрових технологій та міжнародного досвіду.

У першому розділі досліджуються теоретико-методологічні засади фінансової розвідки, її роль у системі протидії нелегальним фінансовим операціям, а також нормативно-правові та інституційні основи її функціонування в Україні.

У другому розділі проводиться аналіз діяльності фінансової розвідки, оцінюються типові схеми незаконних фінансових операцій та ефективність роботи Державної служби фінансового моніторингу України.

Третій розділ присвячений визначенню напрямів підвищення ефективності фінансової розвідки, зокрема через вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення, посилення міжвідомчої та міжнародної взаємодії, а також використання сучасних цифрових технологій.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (47 найменувань на 5 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 69 сторінок, із них основний текст – 58 сторінок, які містять 7 таблиць, 9 рисунків, 1 додаток.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНИМ ФІНАНСОВИМ ОПЕРАЦІЯМ

1.1. Економіко-правова сутність фінансової розвідки та її місце в системі фінансової безпеки держави

Фінансова розвідка посідає важливе місце у системі державного управління фінансовою безпекою. Вона є спеціальним органом, покликаним здійснювати збір, аналізів і передачу інформації про фінансові операції, які можуть бути пов’язані з легалізацією (відмиванням) доходів, отриманих злочинним шляхом, або фінансуванням терористичної діяльності. Сутність фінансової розвідки (надалі ФР) полягає у створені ефективного механізму виявлення сумнівних транзакцій та запобігання використанню фінансової системи держави для протиправних цілей.

У світовій практиці діяльність ФР координується Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) та міжнародною мережею Egmont Group, до якої входять понад 160 національних підрозділів фінансової розвідки (Financial Intelligence Units - FIU). Україна приєдналася до цієї мережі у 2004 році, що стало важливим кроком на шляху інтеграції до глобальної системи фінансової безпеки.

ФР в Україні функціонує у складі Державної служби фінансового моніторингу України (ДСФМ), створеної у 2002 році. Її правовий статус визначається Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року №361-IX [11].

Відповідно до цього Закону, ФР є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується Кабінетом Міністрів України.

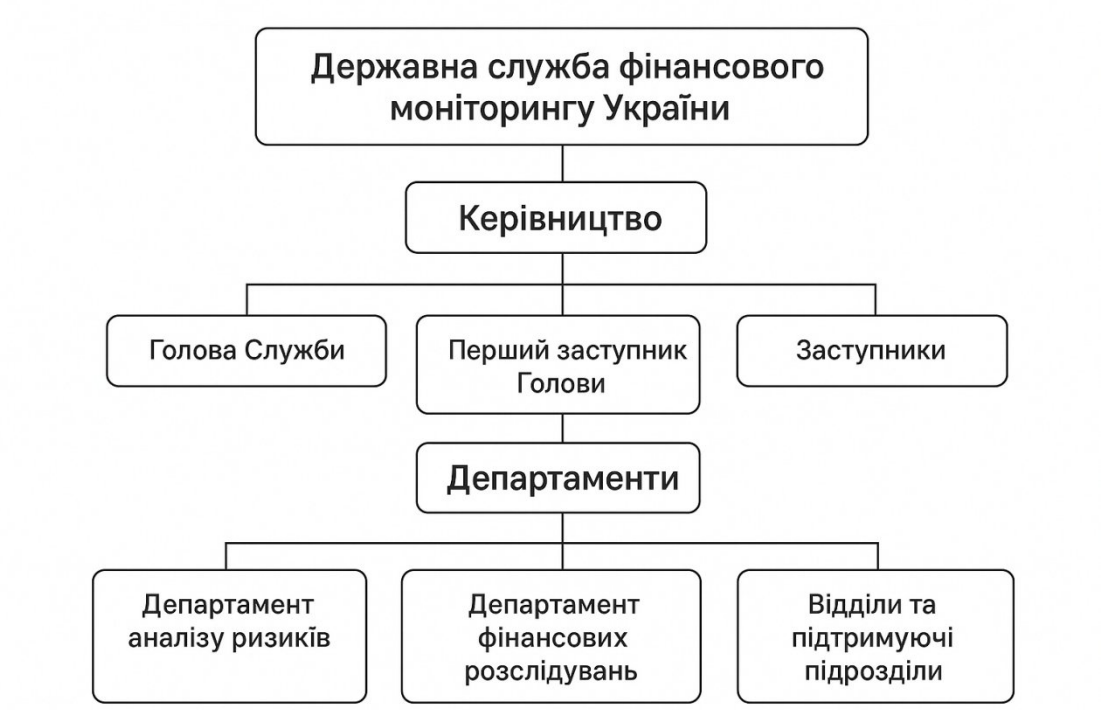

Рис.1.1. Структура Державної служби фінансового моніторингу України

Сформовано автором на основі джерела [34]

Основними напрямами її діяльності є:

- отримання, збір та опрацювання інформації від суб'єктів первинного фінансового моніторингу (банків, страхових компаній, ломбардів, платіжних систем тощо);
- проведення фінансового аналізу виявлених операцій, які можуть мати ознаки відмивання коштів;
- передача аналітичних матеріалів до правоохоронних органів для подальшого розслідування;
- співпраця з міжнародними структурами у сфері обміну фінансовою інформацією [34].

Таким чином, ФР виконує функцію своєрідного «аналітичного фільтра» між фінансовим сектором і правоохоронною системою. Її завдання не полягає у проведенні слідчих дій, а у створені якісного аналітичного продукту, який допомагає правоохоронцям виявляти та документувати злочини економічного характеру.

Діяльність ФР базується на таких ключових принципах (рис. 1.2).

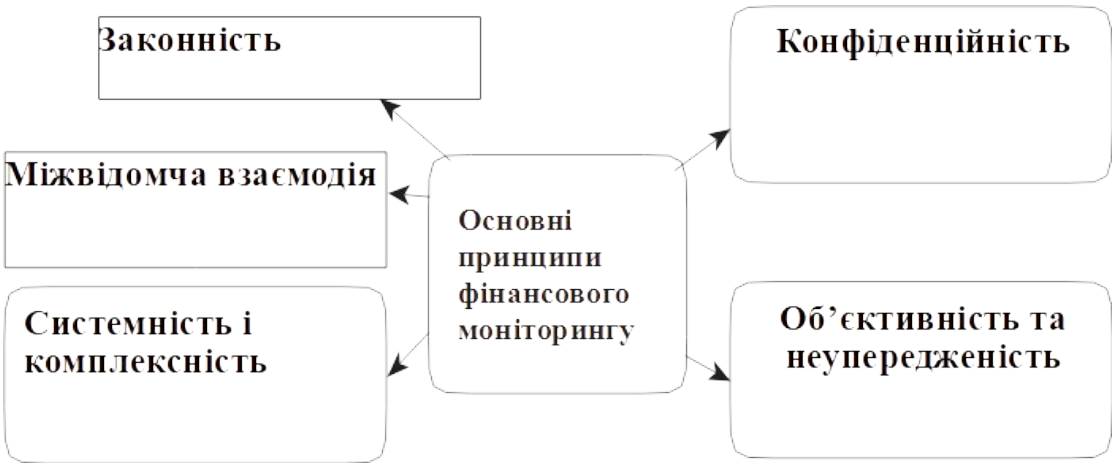

Рис. 1.2. Основні принципи фінансового моніторингу

Сформовано автором на основі джерела [30]

1. Законність. Усі дії органу здійснюються виключно на підставі чинного законодавства України, міжнародних угод та стандартів FATF.
2. Конфіденційність. Інформація, що надходить до фінансової розвідки, є службовою та не підлягає розголошенню, за винятком випадків, визначених законом.
3. Об'єктивність та неупередженість. Аналітична діяльність здійснюється без впливу політичних, комерційних або особистих інтересів.
4. Системність і комплексність. Оцінка ризиків проводиться з урахуванням взаємозв'язку між різними видами фінансових операцій, суб'єктами ринку та міжнародними контрагентами.
5. Міжвідомча взаємодія. ФР працює у тісному контакті з Національним банком, Міністерством фінансів України, Службою безпеки України, Національною поліцією, Бюро економічної безпеки та іншими установами.

6. Пропорційність і ризик-орієнтований підхід. Аналіз проводиться з урахуванням рівня ризику суб'єкта чи операції, що дозволяє ефективніше розподіляти ресурси.

Фінансова безпека є складовою національної безпеки, яка відображає стан захищеності фінансових інтересів держави, бізнесу та громадян. У цій системі

фінансова розвідка виконує роль ключового аналітичного центру, що забезпечує виявлення загроз і формування превентивних заходів.

Діяльність ДСФМ безпосередньо впливає на стабільність банківського сектору, довіру міжнародних партнерів, а також інвестиційну привабливість держави. Виявлення нелегальних фінансових потоків запобігає не лише економічним злочинам, а й корупції, фінансуванню терористичної діяльності та ухиленню від сплати податків.

Отже, фінансова розвідка є важливою складовою системи захисту фінансових інтересів держави. Її діяльність спрямована на виявлення та запобігання нелегальним операціям, що становлять загрозу для національної безпеки.

В умовах воєнного стану та зростаючої кіберзлочинності роль ФР набуває ще більшої ваги, адже саме вона забезпечує раннє виявлення ризиків і сприяє стабільності фінансового сектору.

Подальший розвиток системи фінмоніторингу в Україні має бути зосереджений на впровадженні сучасних цифрових технологій, розширенні міжнародного співробітництва та посиленні професійної підготовки аналітиків.

1.2 Поняття та класифікація нелегальних фінансових операцій: загрози для економічної безпеки держави

Фінансова система держави є складним механізмом, що забезпечує рух капіталу, інвестицій і грошових потоків між економічними суб’єктами. Її стабільність є передумовою ефективного функціонування економіки, розвитку бізнесу та добробуту громадян. Проте на тлі глобалізації, розвитку цифрових технологій і відкритості фінансових ринків зростає ризик використання цих інструментів для незаконних цілей. Саме тому особливу увагу в системі національної безпеки приділяють проблемі нелегальних фінансових операцій - як явищу, що підриває довіру до фінансової системи,

створює умови для ухилення від оподаткування, відмивання доходів і фінансування злочинних угруповань.

У науковій літературі існує різноманіття підходів до визначення сутності нелегальних фінансових операцій, зокрема, М. Кравчук та І. Петровська трактують відповідні операції як «...сукупність дій, спрямованих на приховування справжніх джерел походження коштів і їхнє подальше виведення у легальний економічний оборот». Ці операції мають на меті замаскувати зв'язок доходів із протизаконною діяльністю та інтегрувати їх у офіційні фінансові канали. [27]

О. Дудоров у своїх наукових працях розглядає процес надання правомірності доходам, отриманим злочинним шляхом, як «...форму нелегальної фінансової діяльності, яка полягає у створенні видимості законності для джерел надходжень та їх подальшого використання у формальних економічних відносинах». [10]

О. Глущенко пропонує поділяти поняття на широке й вузьке: у широкому розумінні під нелегальними фінансовими операціями розуміють «... множину методів і процедур, які дозволяють отримані від протиправної діяльності доходи перетворювати в ліквідні активи з метою приховування їхнього походження та власників»; у вузькому як «... конкретні транзакції та операції з переведення таких коштів у легальний бізнес, за які передбачена відповідальність згідно з національним і міжнародним законодавством». [7]

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів…» доходи, одержані злочинним шляхом, визначаються як «...будь-які активи, набуті прямо або опосередковано внаслідок вчинення злочину (валютні цінності, рухоме та нерухоме майно, майнові й немайнові права)». Саме операції з такими активами частіше набувають ознак нелегальної фінансової діяльності. [11]

Зміни до статті 209 Кримінального кодексу України уточнюють, що в поняття легалізації (відмивання) входять набуття, володіння, використання та розпорядження майном, коли існують фактичні підстави вважати його

здобутим злочинним шляхом; це охоплює фінансові операції, перетворення чи переміщення майна та дії, спрямовані на приховування його походження або власності, якщо такі дії вчинені особою, яка знала або повинна була знати про протиправне походження майна. З цього положення випливає, що широке коло фінансових операцій може бути кваліфіковано як нелегальне за ознакою мети чи способу їх здійснення. [28]

Нелегальні фінансові операції зазвичай супроводжуються приховуванням джерел і маршрутів надходження коштів. Практично це означає створення ланцюгів транзакцій і використання інструментів, що ускладнюють ідентифікацію первинного джерела доходу та реального власника активів. В Україні ця проблема має особливе значення: поширення таких операцій підриває довіру інвесторів, погіршує інвестиційне середовище та створює перепони для відновлення економіки у післявоєнний період.

Процес нелегальних фінансових операцій часто розглядають як багатоетапний: початковий етап передбачає розміщення нелегальних коштів у фінансовій системі; проміжний етап має на меті ускладнення сліду коштів через численні операції та інструменти; заключний етап представляє собою інтеграцію активів у легальний сектор, коли кошти набувають вигляду законних ресурсів або майна (рис.1.3).

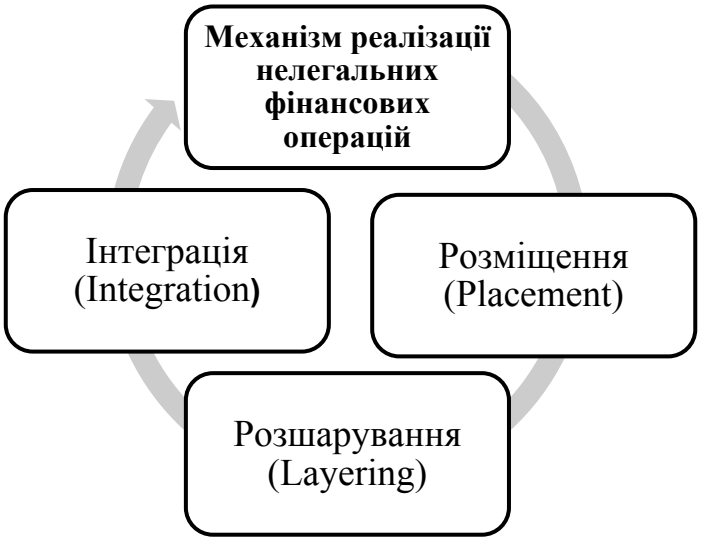

Рис.1.3. Етапи реалізації нелегальних фінансових операцій

Сформовано автором на основі джерела [29].

Такий підхід дозволяє виявляти й класифікувати операції за ризиком та ступенем їхньої «легітимації». [29]

1. Розміщення (placement) - введення “брудних” коштів у фінансову систему (наприклад, через депозити, купівлю валюти або оплату фіктивних рахунків).
2. Розшарування (layering) - проведення складних багаторівневих транзакцій для ускладнення відстеження джерела коштів.
3. Інтеграція (integration) - повернення коштів у легальну економіку, наприклад, через інвестиції або придбання активів [6].

Нелегальні фінансові операції можуть здійснювати як фізичні, так і юридичні особи, як в межах України, так і за її межами. За наявності вразливих місць у системах фінансового нагляду іноземний капітал може використовуватися для легалізації доходів, отриманих поза кордонами країни. Фінансові та нефінансові установи інколи стають інструментами таких схем як свідомо, так і несвідомо. Глобалізація фінансових ринків сприяє поглибленню цих ризиків, розмиваючи межі між внутрішніми та зовнішніми потоками незаконного капіталу. [37]

Отже, узагальнюючи погляди вітчизняних науковців та законодавчі акти, під нелегальними фінансовими операціями слід розуміти транзакції та дії, спрямовані на приховування незаконного походження коштів і їхнє подальше виведення або інтеграцію в офіційний економічний оборот.

До таких операцій належать:

- маніпуляції з фінансовими документами або звітністю;
- використання фіктивних компаній чи посередників;
- переведення безготівкових коштів у готівку через «конвертаційні центри»;
- проведення сумнівних зовнішньоекономічних угод;
- криптовалютні перекази без фінансового моніторингу;

- приховане фінансування терористичної діяльності або санкційних суб’єктів.

Нелегальні фінансові операції мають на меті маскування походження, місцезнаходження, розміру або власності грошових коштів. Це ускладнює роботу банківських установ, податкових і правоохоронних органів, а також створює додаткові ризики для інвестиційного клімату держави.

Для більш глибокого розуміння сутності цього явища доцільно розглянути його класифікацію. У науковій і практичній площині виділяють кілька основних критеріїв класифікації нелегальних фінансових операцій:

1. За економічним змістом:

операції з відмивання доходів - перетворення коштів, здобутих злочинним шляхом, у легальні активи (через фіктивні угоди, інвестиційні проєкти, офшорні компанії);

операції з фінансування тероризму - пряме або опосередковане спрямування коштів на підтримку терористичних структур;

ухилення від оподаткування - приховування доходів чи маніпуляції бухгалтерським обліком з метою зменшення податкових зобов’язань;

корупційні операції - хабарництво, зловживання службовим становищем, незаконні державні закупівлі.

2. За способом реалізації:

готівкові операції - конвертація безготівкових коштів у готівку через фіктивні рахунки;

безготівкові операції - перерахування коштів через банки, електронні платіжні системи або криптовалютні біржі;

зовнішньоекономічні операції - використання фіктивного імпорту, завищення або заниження митної вартості товарів;

інвестиційні схеми - вкладення незаконних коштів у нерухомість, цінні папери, бізнес.

3. За територіальною ознакою:

внутрішні операції - здійснюються всередині країни;

транснаціональні операції - перетин фінансових потоків через кордони, залучення офшорів, іноземних банків та криптобірж.

4. За суб'єктом здійснення:

фізичні особи - використання особистих рахунків для переказів або обналу коштів;

юридичні особи - фіктивні компанії, підприємства-"прокладки";

посередники фінансового ринку - бухгалтери, аудитори, нотаріуси, які сприяють приховуванню джерел походження коштів.

На сучасному етапі особливу небезпеку становлять операції з криптовалютами, які часто проводяться поза межами офіційного фінансового моніторингу. За оцінками ДСФМ України, у 2023-2024 рр. кількість виявлених схем із використанням криптоактивів зросла у декілька разів. Такі операції дозволяють злочинцям швидко переказувати кошти за кордон без традиційних банківських каналів.

Вплив нелегальних фінансових операцій на економічну безпеку держави є багатовимірним. По-перше, вони призводять до втрат державного бюджету, адже значні суми коштів не підлягають оподаткуванню.

По-друге, такі операції підривають довіру до банківської системи, знижують ефективність державного контролю за фінансовими потоками та створюють передумови для зростання тіньової економіки.

За оцінками Світового банку та Міжнародного валютного фонду, рівень тіньової економіки в Україні у 2023 році становив близько 30–35 % ВВП, що є одним із найвищих показників у Європі. Частково це зумовлено наявністю масштабних схем ухилення від податків, фіктивного експорту, незаконного обігу готівки та тіньових валютних операцій [45].

Крім того, нелегальні фінансові операції є каналом фінансування організованої злочинності, корупції та навіть тероризму. Вони дестабілізують валютний ринок, ускладнюють міжнародне співробітництво і створюють репутаційні ризики для країни. Саме тому ефективне функціонування фінансової розвідки є невід'ємною умовою забезпечення фінансової безпеки.

У 2024 році Україна продовжує вдосконалювати національну систему ФМ відповідно до стандартів FATF та рекомендацій MONEYVAL. Значна увага приділяється цифровізації процесів аналізу та обміну інформацією, а також посиленню контролю за небанківським сектором і віртуальними активами.

Отже, нелегальні фінансові операції становлять одну з найбільших загроз економічній та фінансовій безпеці держави. Їх суть полягає у використанні легальних фінансових інструментів для реалізації протиправних схем, пов’язаних із легалізацією доходів, ухиленням від оподаткування чи фінансуванням тероризму.

Класифікація таких операцій за різними критеріями дає можливість краще зрозуміти їхню структуру, способи реалізації та суб’єктний склад.

В умовах цифровізації економіки та розвитку фінтеху зростає роль ризик-орієнтованого підходу й міжнародного обміну даними у протидії подібним явищам. Ефективна діяльність ФР, у свою чергу, забезпечує зниження рівня тіньової економіки, запобігає втратам бюджету та зміцнює фінансову стабільність країни.

1.3. Нормативно-правові та інституційні засади функціонування системи фінансової розвідки в Україні

Фінансова розвідка є важливим інструментом забезпечення економічної безпеки держави та протидії незаконним фінансовим операціям, включаючи відмивання коштів, фінансування тероризму та поширення зброї масового знищення.

У сучасних умовах глобалізації економіки та зростання транснаціональних фінансових ризиків ефективна система фінансової розвідки дозволяє державі не лише контролювати законність фінансових потоків, а й підвищувати прозорість економічних процесів.

Нормативно-правові та інституційні засади функціонування ФР визначаються законодавством, підзаконними актами та структурою державних органів, які здійснюють збір, обробку і аналіз фінансової інформації. У цьому контексті Україна активно інтегрується у міжнародну систему боротьби з фінансовими злочинами, впроваджуючи світові стандарти фінансового моніторингу та прозорості економіки.

Основою діяльності ФР в Україні є Закон України від 06.12.2006 р. №361 - IX, який визначає:

- ключові принципи організації фінансового моніторингу;
- права та обов'язки суб'єктів первинного фінансового моніторингу;
- повноваження Державної служби ФМУ та порядок взаємодії з іншими державними органами;
- процедури обміну інформацією та координації з міжнародними організаціями [11].

Крім Закону №361 - IX, нормативно-правову основу формують:

- Постанови Кабінету Міністрів України – регламентують порядок організації фінансового моніторингу, встановлюють форми звітності та критерії підозрілих операцій;
- Накази та розпорядження ДСФМ - деталізують методику збору, обробки та аналізу фінансових даних;
- Регуляторні документи Національного банку України – визначають порядок контролю за банківською системою та звітність щодо підозрілих транзакцій;
- Методичні рекомендації та інструкції для суб'єктів первинного фінансового моніторингу (банки, страхові компанії, нотаріуси, аудитори).

Цей комплекс нормативно-правових актів забезпечує системність і законність діяльності ФР, дозволяючи ефективно виявляти фінансові злочини та координувати дії всіх учасників процесу.

Центральним органом, який реалізує державну політику у сфері фінансової розвідки, є Державна служба фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг). Служба має спеціальний статус та виконує такі основні функції:

- Збирання та обробка інформації про фінансові операції, що підлягають моніторингу, включаючи міжнародні перекази, великі готівкові операції та транзакції фізичних і юридичних осіб;
- Проведення фінансових розслідувань для виявлення джерел незаконного походження коштів та зв'язків між суб'єктами фінансових операцій;
- Передача узагальнених матеріалів до правоохоронних органів для подальшого кримінального переслідування;
- Координація діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

Національна система ФМ в Україні функціонує на двох рівнях: первинному та державному. Первинний фінансовий моніторинг охоплює комплекс заходів, які здійснюють суб'єкти первинного моніторингу, з метою дотримання законодавчих вимог щодо запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Державний рівень моніторингу зосереджений на організації та реалізації заходів щодо збору, систематизації, обробки та аналізу інформації про фінансові операції, що дозволяє виявляти підозрілі трансакції та оцінювати рівень фінансових ризиків.

На рис 1.4. зображено взаємозв'язок між різними елементами національної системи боротьби з нелегальними фінансовими операціями.

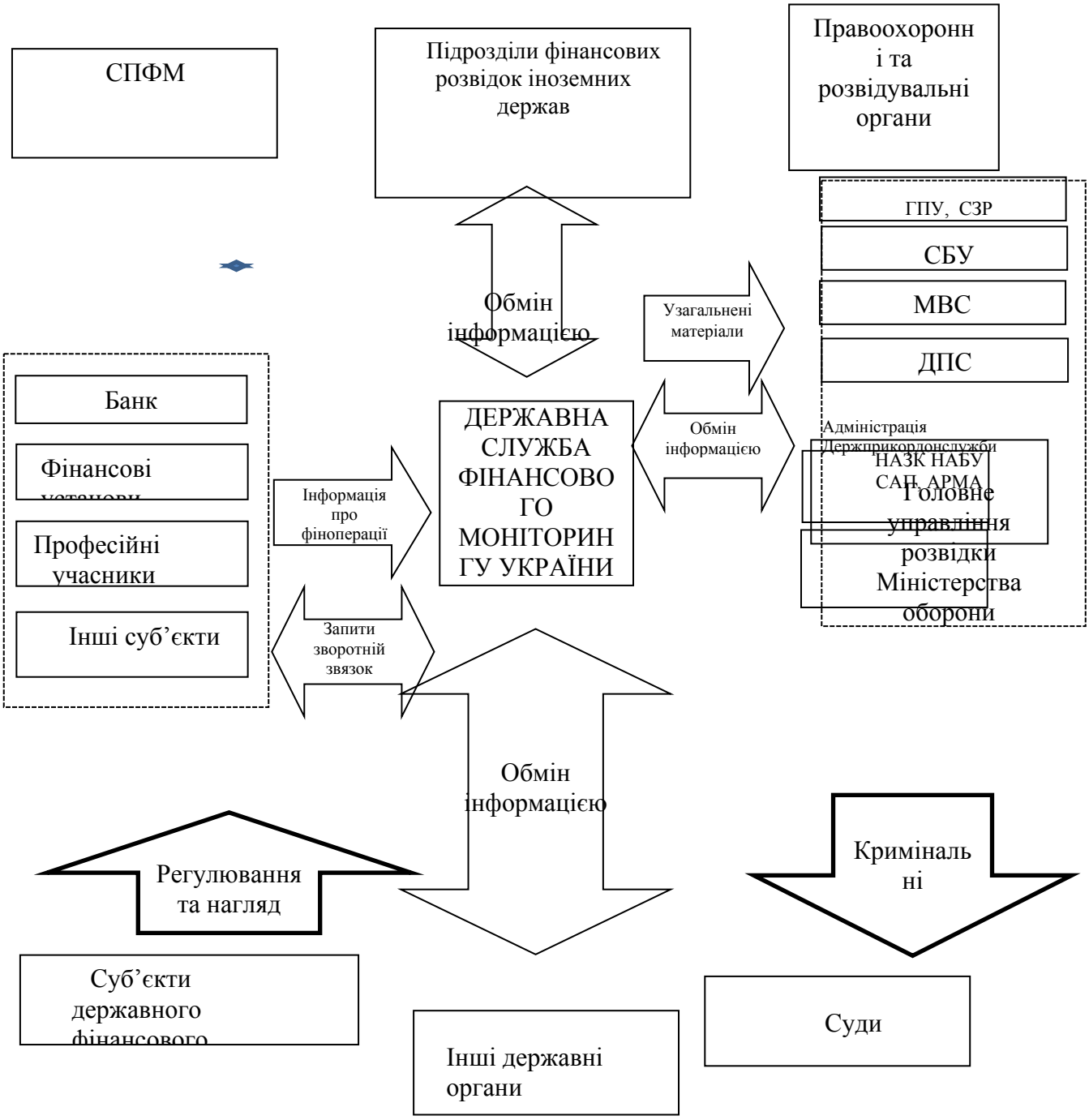

Рис. 1.4. Структура взаємодії елементів системи запобігання незаконним фінансовим операціям

Сформовано автором на основі джерела [11,29]

Державний департамент фінансового моніторингу (Держфінмоніторинг) є ключовим органом на державному рівні, який координує діяльність СПФМ, забезпечує обмін інформацією між державними органами та фінансовими установами, а також реалізує заходи щодо попередження та виявлення

незаконних фінансових потоків. Така взаємодія дозволяє підвищити ефективність виявлення та запобігання незаконним фінансовим операціям, а також гарантує комплексний підхід до протидії фінансовим злочинам. [25]

Зокрема, співпраця ДФСМ з Національним банком України забезпечує контроль за фінансовою стабільністю країни та регулювання діяльності банківських установ. Це дозволяє відстежувати підозрілі фінансові потоки та запобігати використанню банківської системи для легалізації незаконних доходів.

Взаємодія з Бюро економічної безпеки спрямована на протидію економічним злочинам, що включає відстеження злочинних схем у комерційній та фінансовій діяльності, аналіз ризикових операцій та підтримку розслідувань.

Співпраця з Національним антикорупційним бюро України (НАБУ) концентрується на боротьбі з корупцією на високому рівні, що включає контроль за фінансовими потоками державних посадовців та великих державних і приватних структур. Це дає змогу виявляти схеми незаконного збагачення та відмивання коштів через складні фінансові механізми.

ДСФМ також тісно співпрацює зі Службою безпеки України (СБУ), що забезпечує національну безпеку, запобігає фінансуванню тероризму та контртерористичну діяльність. Така взаємодія спрямована на виявлення трансакцій, які можуть становити загрозу державній безпеці.

Нарешті, координація з Міністерством фінансів України забезпечує ефективне формування державної фінансової політики та контроль за бюджетними потоками. Це включає аналіз податкових надходжень, бюджетних видатків та виявлення фінансових ризиків, пов’язаних із потенційними незаконними операціями.

Таким чином, системна взаємодія ДФСМ з усіма зазначеними органами створює єдину та ефективну систему фінансової розвідки, яка дозволяє комплексно протидіяти легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та підвищує рівень безпеки фінансової системи України.

Україна активно інтегрується у міжнародну систему боротьби з фінансовими злочинами.

Таблиця 1.1

Ключові міжнародні організації у сфері координації фінансового моніторингу

№	**Назва організації**	**Основні напрями діяльності**
1	Організація Об'єднаних Націй (ООН)	Підтримка глобальної безпеки та сталого розвитку; розробка міжнародних конвенцій; сприяння діяльності національних органів та міжнародній співпраці у боротьбі з відмиванням коштів.
2	FATF (Financial Action Task Force)	Встановлення міжнародних стандартів для протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму; видання рекомендацій для узгоджених дій країн.
3	MONEYVAL (Рада Європи)	Оцінка ефективності національних систем протидії відмиванню коштів; надання консультацій та рекомендацій щодо вдосконалення законодавства і політики.
4	Інтерпол (ICPO)	Міжнародна співпраця правоохоронних органів; розшук злочинців і об'єктів; боротьба з усіма видами злочинності, включно з фінансовою.
5	Європол (Europol)	Координація діяльності правоохоронних органів ЄС; боротьба з організованою злочинністю, тероризмом, шахрайством, корупцією та відмиванням коштів.
6	Егмонтська група	Об'єднує підрозділи фінансової розвідки для обміну інформацією та знаннями; підтримує міжнародні ініціативи та дотримання стандартів FATF.
7	Євроюст	Сприяння співпраці судових та правоохоронних органів держав-членів ЄС; полегшення міжнародної правової допомоги, екстрадиції та координації розслідувань.
8	StAR (World Bank – UNODC)	Підтримка міжнародних зусиль щодо запобігання приховуванню активів, здобутих від корупційних діянь.
9	CARIN (Camden Asset Recovery Interagency Network)	Мережа експертів і правоохоронців для виявлення, замороження та повернення незаконних активів; представники країн-членів беруть участь у спільних заходах.

10	IACCC (International Anti-Corruption Coordination Centre)	Координація міжнародних розслідувань великих корупційних справ; об’єднання фахівців з різних країн.
11	Агенції з повернення активів	Розслідування та повернення незаконно здобутих активів у різних формах; обмін інформацією та методиками незалежно від правового статусу організацій.

Сформовано автором на основі джерела[45,46]

На сьогодні головною організацією, що займається цими питаннями, є FATF. Вона створена для розробки і підтримки міжнародних стандартів та політик, спрямованих на боротьбу з фінансовими злочинами. FATF формує рекомендації, які допомагають протидіяти злочинності, зокрема легалізації незаконних доходів та фінансуванню тероризму. Під час взаємного оцінювання країн організація звертає увагу на питання корупції та оцінює, наскільки держава відповідає її стандартам.

FATF аналізує ефективність заходів протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму, зокрема через кількість розслідувань, судових проваджень і вироків, а також обсяги конфіскованого майна, що пов’язані з цими злочинами, включно з корупційними (Рекомендація 32). Крім того, організація перевіряє, чи країна має надійну систему протидії корупції, що включає дотримання принципів прозорості, доброго управління, високих етичних і професійних стандартів, а також ефективну судову систему для виконання рішень судів (Методологія FATF, абзаци 6–7 та 15–21).

Міжнародні організації формують багаторівневу систему, яка поєднує нормативні, консультативні та правоохоронні функції.

Ефективна взаємодія між глобальними, регіональними та спеціалізованими структурами дозволяє державам швидко реагувати на загрози фінансової безпеки, підвищувати прозорість фінансових потоків та протидіяти корупційним схемам.

Дані табл.1.1. засвідчують, що боротьба з фінансовими злочинами є спільною відповідальністю всього міжнародного співтовариства, і окремі

країни не можуть ефективно протидіяти їм без координації та підтримки міжнародних інституцій.

Нормативно-правові та інституційні засади функціонування фінансової розвідки дозволяють забезпечувати законність і прозорість фінансових операцій, виявляти незаконні фінансові потоки та попереджати їх використання у злочинних схемах, координувати діяльність державних органів та СПФМ. Крім цього, підвищувати ефективність національної системи протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму, гармонізувати українське законодавство із світовими стандартами та рекомендаціями міжнародних організацій.

Таким чином, нормативно-правові та інституційні засади функціонування системи фінансової розвідки в Україні формують правову та організаційну основу для ефективного контролю за фінансовими операціями.

Висновки до розділу 1

У першому розділі кваліфікаційної роботи було досліджено теоретико-методологічні основи діяльності фінансової розвідки як ключового елемента системи протидії нелегальним фінансовим операціям.

З’ясовано, що фінансова розвідка є спеціалізованою державною інституцією, яка здійснює збір, обробку та аналітичний аналіз інформації про фінансові операції з метою виявлення ознак відмивання доходів, фінансування тероризму та інших злочинів у фінансовій сфері. Її діяльність має стратегічне значення для забезпечення економічної безпеки держави та підвищення прозорості фінансового сектору.

Національна система фінансового моніторингу в Україні побудована на двох рівнях: первинному та державному, що забезпечує комплексний підхід до запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Первинний рівень передбачає виконання суб’єктами фінансового

моніторингу нормативних вимог, а державний - збір, обробку та аналіз фінансової інформації для виявлення ризикових операцій.

Встановлено, що основою функціонування служби є Закон України №3161 від 06.12.2019р. Цей нормативно-правовий акт визначає принципи прозорості, міжвідомчої взаємодії та відповідальності суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Водночас важливим є узгодження національного законодавства з міжнародними стандартами FATF, Egmont Group та ЄС, що сприяє інтеграції України до глобальної системи протидії фінансовим злочинам.

Окрему увагу у дослідженні приділено інституційній структурі та принципам діяльності фінансової розвідки України. Визначено, що ефективність її роботи значною мірою залежить від координації з іншими державними органами, як Національним банком України, Бюро економічної безпеки, НАБУ, Службою безпеки України та Національною поліцією.

Отже, фінансова розвідка є необхідною складовою сучасної системи протидії нелегальним фінансовим операціям.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ В ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНИМ ФІНАНСОВИМ ОПЕРАЦІЯМ

2.1. Типові схеми здійснення нелегальних фінансових операцій

Легалізація коштів, отриманих злочинним шляхом, є однією з найсерйозніших загроз фінансовій системі держави та міжнародній економіці загалом. Сучасні злочинні угруповання використовують широкий спектр схем і методів, що дозволяють приховати походження коштів, створити видимість законної економічної діяльності та забезпечити можливість їх подальшого використання у легальному обігу.

Такі операції визначають як нелегальні фінансові операції, що включають відмивання доходів від злочинної діяльності, ухилення від оподаткування, контрабанду, корупційні трансакції та інші способи незаконного переміщення капіталу. Складність і ефективність цих схем постійно зростає, особливо в умовах розвитку цифрових фінансових технологій, появи криптовалют та глобалізації фінансових ринків. [26]

Важливим завданням фінансового моніторингу є виявлення, аналіз та класифікація таких схем із метою їхньої своєчасної нейтралізації. Для цього застосовуються різні підходи: від аналізу підозрілих фінансових операцій до використання сучасних інформаційно-аналітичних систем і міжнародного обміну даними.

Дослідження схем і методів легалізації нелегальних фінансових операцій дозволяє не лише визначити механізми ризиків, а й розробити ефективні інструменти для запобігання та протидії таким операціям, що є критично важливим для підтримання фінансової стабільності та захисту національної економіки.

Однією з найпоширеніших схем нелегальних фінансових операцій є створення та використання фіктивних підприємств, які можуть бути як

резидентськими, так і офшорними структурами. Такі юридичні особи формально існують на папері та мають всі необхідні документи для ведення підприємницької діяльності - статут, коди видів економічної діяльності, банківські рахунки. Проте фактично вони не здійснюють жодної господарської діяльності [34].

Фіктивні підприємства використовуються для переказу коштів, які маскуються під легальні торговельні операції, надання послуг або інші економічні операції.

Наприклад, через такі структури можуть оформлюватися фіктивні контракти на поставку товарів, надання послуг або виконання робіт, при цьому реального виконання цих угод не відбувається. У результаті це створює ілюзію законної діяльності та легалізує походження коштів.

Важливим аспектом є те, що операції через фіктивні підприємства часто мають ознаки відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом, або ухилення від сплати податків. Використання офшорних структур дозволяє додатково ускладнити контроль за рухом фінансів, оскільки кошти можуть переказуватися через кілька юрисдикцій з різними стандартами фінансового нагляду, що значно ускладнює виявлення нелегальної діяльності [34].

На практиці фіктивні підприємства можуть також застосовуватися для маскування фінансових потоків у великих корпоративних структурах. Наприклад, кошти можуть переміщуватися між пов’язаними компаніями через ланцюжок контрактів, створюючи видимість економічної активності та формально законного походження грошей (рис.2.1).

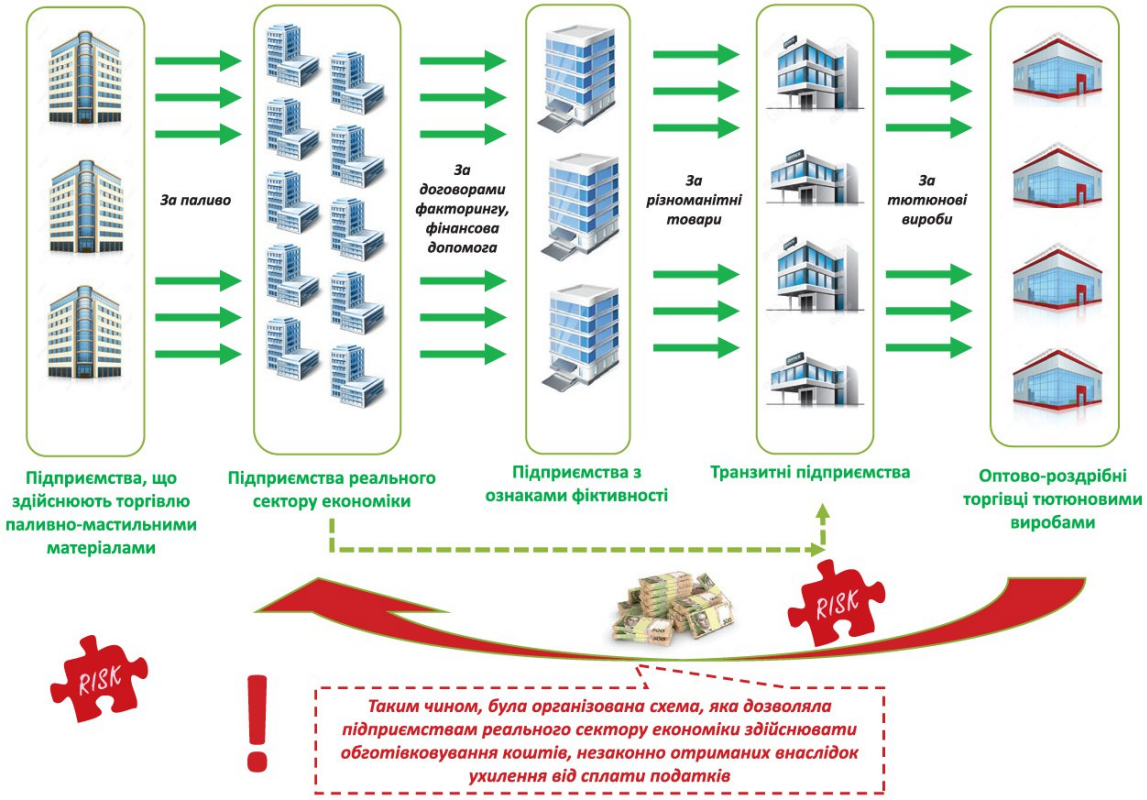

Рис.2.1. Схема реалізації нелегальних фінансових операцій через фіктивні підприємства

Джерело: складено за даними [34]

Таким чином, фіктивні підприємства є однією з найбільш ефективних схем для реалізації нелегальних фінансових операцій, оскільки вони поєднують легальний зовнішній вигляд та високу ступінь анонімності для кінцевих бенефіціарів.

Для контролю таких операцій фінансові органи, зокрема ДСФМ України та міжнародні аналітичні центри, використовують комплекс методів фінансового моніторингу та аналізу ризиків.

Ще однією поширеною схемою нелегальних фінансових операцій є використання контрабанди та нелегального експорту-імпорту для легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом. Контрабандна діяльність передбачає переміщення товарів або ресурсів через державний кордон без відповідного декларування або з порушенням митного законодавства. Через такі операції фактичні доходи від незаконного обігу товарів перетворюються на легальні фінансові потоки, що ускладнює їх виявлення та документування.

Нелегальні експортно-імпортні операції можуть мати різні форми: наприклад, заниження митної вартості товарів, фіктивне оформлення документів на відсутні вантажі, використання «транзитних» юрисдикцій з низьким рівнем контролю. Кошти від таких операцій часто проходять через банківські рахунки компаній, що формально здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, або через низку фінансових посередників, щоб замаскувати походження грошей [32].

Особливу увагу привертає використання ланцюжків транзакцій між компаніями, пов’язаними з контрабандною діяльністю, що дозволяє приховати фінансові потоки від контролюючих органів. Це створює враження легальної економічної активності, хоча насправді вона є штучною та слугує виключно для легалізації доходів. Контрабанда та нелегальний експорт-імпорт є високоризиковими схемами, оскільки вони поєднують фізичний та фінансовий аспекти злочинної діяльності, а також часто мають міжнародний характер. Для виявлення таких схем фінансові та правоохоронні органи застосовують аналітичні методи, включаючи моніторинг банківських операцій, перевірку митних декларацій та відстеження ланцюгів товаропостачання [32].

З розвитком технологій розподіленого реєстру та ринків віртуальних активів спостерігається значне зростання використання криптовалют у цивільно-правових і комерційних відносинах. Водночас криптоактиви створюють нові можливості для нелегалізації доходів, міжнародних платежів поза банківською системою та ускладнюють роботу органів фінансового моніторингу.

Під криптовалютними транзакціями в широкому розумінні розуміють операції з віртуальними активами (VA) та послугами постачальників послуг з обігу віртуальних активів (VASP), що включають обмін, переказ, зберігання та обслуговування ключів клієнтів. Законодавче визначення віртуальних активів та вимоги до діяльності VASP в Україні були закріплені в спеціальній нормативно-правовій базі. [31]

Використання криптоактивів у схемах нелегальних фінансових операцій відображено на рис.2.2., зокрема:

1. Міжнародні перекази через криптоплатформи представляють собою переказ коштів між гаманцями у блокчейні, що дозволяє швидко здійснювати транскордонні платежі без посередництва традиційних фінансових інститутів.

Рис.2.2. Механізми використання криптовалютних активів у схемах нелегальних фінансових операцій

Сформовано автором за даними джерела [31]

Зловмисники можуть використовувати централізовані біржі (CEX) для входу або виходу в фіат, а також децентралізовані маршрути (DEX), міксери й гібридні сервіси, щоб заплутати слід транзакцій. Різка інтенсифікація міжнародних транзакцій без відповідної економічної підстави є типовим індикатором ризику. [31]

2. Анонімні (псевдоанонімні) гаманці та покрокове «обфускаційне» переміщення коштів.

Попри прозорість блокчейну (видимість адрес і руху токенів), використання множинних гаманців, «міксерів», контрактів смарт-контрактів та послуг CoinJoin дозволяє ускладнити встановлення початкового джерела коштів і кінцевого бенефіціара. Часті переміщення між адресами, взаємодія з

відомими «зв’язковими» або ризиковими адресами типовий патерн відмивання. [31]

3.Купівля та продаж товарів і послуг поза офіційними каналами. Криптовалюти використовують для оплати контрабандних товарів, нелегальних послуг, хабарів або як інструмент грошових переказів у кримінальних ланцюжках. Торгівля «поза книгою» значно ускладнює встановлення економічної підстави транзакції. [31]

4. Використання централізованих обмінників як шлюзів для «відмиття» фіату. Після серії внутрішніх блокчейн-переказів кошти виводяться на централізовану біржу або платіжну платформу, де здійснюється обмін на фіат і подальше зарахування на банківські рахунки, часто через підконтрольні структури. Це дозволяє «замкнути» ланцюг і додати вигляд законного походження. [31]

Таблиця 2.1

Індикатори підозрілих криптовалютних транзакцій [31]

№п.п	Ознака / індикатор	Характеристика індикатора
1	Невідповідність профілю клієнта та активності	Раптове надходження значних обсягів криптовалюти на рахунок користувача, який раніше не здійснював таких операцій. Вказує на потенційне надходження коштів з невідомого або підозрілого джерела.
2	Серії дробних переказів з подальшим агрегуванням коштів	Перерахування невеликих сум на багато адрес із подальшим об’єднанням коштів на одній «вихідній» адресі. Використовується для ускладнення трасування та маскування походження коштів.
3	Взаємодія з ризиковими інфраструктурами	Використання міксерів, децентралізованих обмінників (DEX), dark market або адрес, асоційованих зі злочинною діяльністю. Підвищує ймовірність участі в нелегальних операціях.
4	Часті конвертації між токенами без економічної потреби	Постійне свапування активів без обґрунтованої економічної мети. Служить для ускладнення відстеження та обфускації фінансових потоків.

№п.п	Ознака / індикатор	Характеристика індикатора
5	Вхід/вихід через юрисдикції з низьким рівнем регулювання або біржі з слабкими KYC/AML-практиками	Використання країн та платформ з низьким контролем дозволяє уникнути моніторингу та підвищує ризик нелегальної діяльності.

Табл.2.1. систематизує основні індикатори, які використовуються у фінансовому моніторингу для виявлення підозрілих криптовалютних транзакцій. Кожна із зазначених ознак має важливе аналітичне значення у процесі фінансового моніторингу та оцінки ризиків у сфері криптовалютних операцій.

По-перше, невідповідність профілю клієнта та його транзакційної активності дає змогу відокремити раптові або нетипові фінансові перекази від звичайних операцій, характерних для конкретного користувача. Така ознака дозволяє виявити потенційні випадки, коли клієнт починає здійснювати великі або часті операції без видимої економічної потреби, що може свідчити про спробу легалізації коштів.

По-друге, серії дробних переказів із подальшим агрегуванням коштів допомагають ідентифікувати схеми «структурування» або «дроблення» транзакцій, які використовуються для ускладнення відстеження походження активів. Подібні патерни часто свідчать про навмисне ухилення від порогового фінансового моніторингу.

Третьою важливою ознакою є взаємодія з ризиковими інфраструктурами, такими як міксери, децентралізовані обмінники (DEX), платформи «dark market» або адреси, які вже були пов’язані з кримінальною діяльністю. Наявність таких взаємодій є одним із найпоширеніших індикаторів потенційної участі у нелегальних фінансових потоках або схемах фінансування протиправних дій.

Четверта ознака - часті конвертації між різними токенами без очевидної економічної логіки. Такі операції зазвичай здійснюються для обфускації,

тобто ускладнення трасування криптовалютних коштів. Вони можуть бути частиною багаторівневих схем відмивання, спрямованих на приховування початкового джерела фінансування.

Нарешті, вхід або вихід через юрисдикції з низьким рівнем регулювання або через біржі, що не дотримуються належних KYC/AML-стандартів, значно підвищує загальний рівень ризику. Такі випадки вимагають проведення додаткового аналізу та посиленого моніторингу, оскільки саме через подібні канали найчастіше відбувається відмивання доходів злочинного походження.

У сукупності зазначені індикатори формують базу для ризик-орієнтованого моніторингу у фінансових установах та VASP, забезпечуючи своєчасне виявлення підозрілих криптовалютних транзакцій і запобігання їх використанню в нелегальних фінансових схемах.

В сучасних умовах розвитку цифрових фінансових технологій ефективне виявлення підозрілих криптовалютних транзакцій потребує застосування комплексних підходів та сучасних аналітичних інструментів. Однією з ключових практик є інтеграція даних on-chain і off-chain, що дозволяє поєднувати інформацію про транзакції в блокчейні та внутрішні дані платіжних і банківських систем. Таке поєднання включає аналіз адрес, часу здійснення операцій, обсягів переказів, а також зв’язків між різними адресами. Інтеграція дозволяє створити цілісну картину руху коштів і підвищує точність виявлення аномальних патернів поведінки користувачів[31].

Другим важливим напрямом є використання технічних інструментів для відстеження блокчейн-сіток. Сучасні платформи аналітики блокчейну дозволяють класифікувати адреси, ідентифікувати зв’язки між ними, виявляти схеми обфускації та розкривати мережі взаємодії з криптобіржами. Це дає можливість аналітикам фінансових установ і регуляторним органам відстежувати переміщення коштів, виявляти підозрілі ланцюги транзакцій та оцінювати ризики, пов’язані з конкретними учасниками ринку.

Третім підходом є мережевий аналіз та використання поведінкових моделей, що передбачає застосування алгоритмів графового аналізу та

методів машинного навчання для виявлення аномалій у транзакційних патернах. Наприклад, кластеризація адрес дозволяє групувати активні акаунти за схожими характеристиками, а аналіз обсягів і частоти операцій виявляти аномальні коливання, які можуть свідчити про потенційно нелегальну діяльність.

Таким чином, поєднання інтеграції даних on-chain і off-chain, спеціалізованих технічних платформ та методів мережевого і поведінкового аналізу формує ефективну систему виявлення та аналізу підозрілих фінансових операцій у сфері криптовалют, що є важливим елементом протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму.

Криптовалютні транзакції та анонімні цифрові гаманці становлять окрему, динамічну та технічно складну групу ризиків у системі протидії відмиванню коштів. Ефективні заходи мають поєднувати нормативну базу, методологічну підтримку від ДСФМ, технічні інструменти аналізу блокчейну та активну співпрацю між державними органами, VASP і приватним сектором.

2.2. Оцінка діяльності фінансового моніторингу та антикорупційних органів України

Оцінка діяльності фінансового моніторингу та державних антикорупційних органів є важливим аспектом боротьби з корупцією та незаконними доходами в країні. Фінансовий моніторинг і антикорупційні органи виступають ключовими елементами у забезпеченні прозорості фінансових операцій та виявленні можливих правопорушень. В умовах глобалізації та інтеграції фінансових ринків особливу увагу необхідно приділяти розвитку системи виявлення фінансових злочинів, а також удосконаленню механізмів взаємодії між державними органами, правоохоронними структурами та міжнародними інститутами.

Результати роботи національного підрозділу фінансової розвідки за останні роки демонструють підвищену ефективність у виявленні та боротьбі з фінансовими правопорушеннями, зокрема в частині протидії легалізації незаконних доходів. Завдяки тісній співпраці з правоохоронними органами вдалося передати значну кількість матеріалів для подальшого розслідування. Це свідчить про посилення моніторингу фінансових потоків та удосконалення механізмів виявлення нелегітимних фінансових операцій, що є важливим етапом у боротьбі з корупцією та іншими фінансовими злочинами.

Діяльність ДСФМ є ключовою ланкою у функціонуванні національної системи фінансового моніторингу, адже саме служба ФМ забезпечує збір, обробку, аналіз та передачу правоохоронним органам інформації про підозрілі фінансові операції [5].

З початку повномасштабного вторгнення ДСФМ України переглянула свої пріоритети та актуалізувала напрями роботи. Спільно з партнерами на національному та міжнародному рівні служба зосередилася на кількох ключових завданнях.

Серед них:

- взаємодія з FATF для запровадження санкцій проти російської федерації, зокрема щодо її виключення з членства та внесення до «чорного списку» організації;
- узгодження зусиль з MONEYVAL для підвищення ефективності міжнародного контролю;
- співпраця з Егмонтською групою, спрямована на обмеження участі росії у діяльності міжнародних фінансових розвідок;
- взаємодія з іншими регіональними організаціями, аналогічними FATF, зокрема з APG, з метою міжнародної ізоляції росії;
- забезпечення спільних фінансових розслідувань разом із закордонними правоохоронними органами та співпраця з іноземними фінансовими регуляторами і криптовалютними платформами для зменшення ризиків ведення бізнесу з росією;

- блокування фінансових рахунків осіб, причетних до співпраці з агресором, розслідування справ державних зрадників, аналіз повідомлень про підозрілі фінансові операції, зупинка транзакцій та участь у роботі «Task Force» із передачею матеріалів до правоохоронних органів;
- реалізація Національної оцінки ризиків та дослідження впливу рф на глобальний фінансовий порядок і безпеку [9].

Слід відзначити, що Держфінмоніторинг є ключовим органом виконавчої влади, який відповідає за реалізацію державної політики у сфері запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Одним із головних завдань служби є збір, обробка та аналіз інформації щодо фінансових операцій, що підпадають під моніторинг, як на операційному, так і на стратегічному рівні. Саме завдяки такій діяльності служба забезпечує своєчасне виявлення ризикованих фінансових потоків і сприяє підвищенню ефективності НСФМ [11].

У ДСФМ протягом останніх років спостерігається суттєве зростання кількості повідомлень про фінансові операції, що підлягають моніторингу. Так, за перше півріччя 2022 року ДСФМ отримала 546 332 звіти, з яких 20 301 були віднесені до категорії підозрілих фінансових операцій [33].

Загалом, у 2022 році було призупинено або заблоковано кошти на суму 7,7 млрд. грн, а до правоохоронних органів надіслано 342 направлення, з яких 226 були «case referrals», а 116 - «additional referrals». Обсяг фінансових операцій, що потенційно міг бути пов’язаний з легалізацією доходів чи кримінальною діяльністю, склав 75,7 млрд. грн. [33]

У 2023 році кількість отриманих звітів продовжила зростати: за перше півріччя надійшло 659 541 звіт, із яких 55 268 визнавалися підозрілими. Загальна сума підозрілих фінансових операцій у 2023 році становила 62,5 млрд. грн. [18]

Станом на 31 грудня 2024 року ДСФМ отримала вже 1 750 940 звітів про фінансові операції, що підлягають моніторингу, що на 23 % більше, ніж у

попередньому 2023 році. З них близько 82 % становили порогові транзакції, а 18% - підозрілі. Після перевірки більше ніж 1 000 матеріалів було передано правоохоронним органам на суму приблизно 62,59 млрд. грн. [19]

Динаміка повідомлень про підозрілі фінансові операції в період 2022-2024 років відображає тенденції в моніторингу та контролі фінансових потоків в Україні .

За даними Національного підрозділу ФР, кількість повідомлень про підозрілі фінансові операції у 2022 році зафіксовано 1 179 392 повідомлення, у 2023 році – 1 429 594, а у 2024 році – 1 750 940 (табл.2.2.).

Таблиця 2.2.

Динаміка повідомлень про підозрілі фінансові операції за період 2022–2024 р.р.

Рік	Кількість повідомлень (од)	Передано для розслідування (%)	Примітки
2022	1179392	65	Базовий рік, впроваджено нові методи аналізу
2023	1 429 594	70	Зростання активності суб’єктів моніторингу
2024	1 750 940	72	Оптимізація системи фінансової розвідки

Сформовано автором на основі джерела [18-20].

Дані таблиці 2.1. свідчать про коливання кількості повідомлень, що відображає зміну активності суб’єктів первинного фінансового моніторингу та ефективність запроваджених заходів із запобігання фінансовим злочинам. Зокрема, у 2023 році спостерігалося зростання кількості повідомлень на 25% у порівнянні з 2022 роком, що відображає підвищену активність контролюючих органів та вдосконалення аналітичних методів. Частка переданих матеріалів для розслідування зросла з 65% у 2022 році до 72% у

2024 році, що свідчить про підвищення результативності діяльності органів фінансового моніторингу.

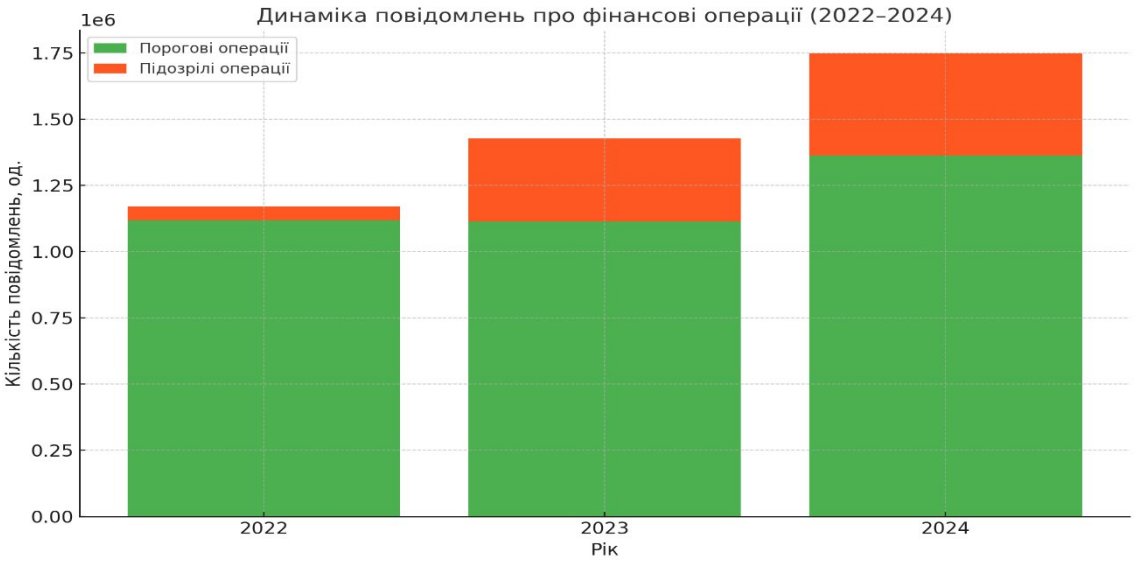

Рис.2.3. Динаміка повідомлень про фінансові операції ДСФМ за період 2022-2024 р.р.

Сформовано автором да даними джерела [18-20].

Варто відзначити, що значна частина переданих матеріалів за 2024 рік (понад 72%) була спрямована для подальшого розслідування правоохоронними органами, що свідчить про ефективність механізмів фінансової розвідки. Аналіз цих даних дозволяє зробити висновок про підвищення результативності діяльності органів фінансового моніторингу, особливо у сфері протидії легалізації незаконних доходів та фінансуванню корупційних схем.

Проаналізуємо зміни в структурі фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу та були зареєстровані ДСФМ за період 2022-2024 роки. Дослідження цієї динаміки дає змогу визначити, які категорії операцій перебувають під найбільш ретельним контролем, а також виділити ключові тенденції у сфері фінансового моніторингу. Такий аналіз є важливим для оцінки ефективності системи фінансового контролю, ідентифікації секторів із підвищеними ризиками для фінансової безпеки та удосконалення механізмів виявлення підозрілих операцій (табл.2.3).

Таблиця 2.3.

Структура фінансових операцій, що підлягають моніторингу за період 2022–2024 р.р.

Тип операції	2022 (тис.)	2023 (тис.)	2024 (тис.)	Частка переданих для розслідування (%)
Перекази на рахунки в межах країни	5	6	5,5	68
Міжнародні перекази	3	4	3,8	75
Готівкові операції	2	2,5	2,2	60
Операції з цінними паперами	1	2	1,5	70
Інші операції	1	0,5	0	50

Сформовано автором за даними джерела [33]

Аналіз структури фінансових операцій, що підлягають моніторингу та були зафіксовані ДСФМ, показує, що найбільшу частку складають перекази на внутрішні рахунки та міжнародні перекази. З 2022 по 2023 рік спостерігалося зростання кількості таких операцій на 20–33%, що відображає активізацію контролю та підвищення обізнаності суб’єктів первинного моніторингу.

У 2024 році кількість операцій дещо знизилася, однак частка переданих матеріалів для розслідування зросла до 75%, що свідчить про підвищення ефективності системи фінансового моніторингу. Готівкові операції та операції з цінними паперами також демонструють тенденцію до поступового зростання контролю, тоді як інші операції зменшилися до нуля, що відображає концентрацію уваги на найбільш ризикових категоріях.

Такий аналіз дозволяє оцінити ефективність системи фінансового моніторингу, визначити ключові ризикові сфери та спрямувати ресурси на удосконалення механізмів виявлення підозрілих операцій.

Зміни у кількості повідомлень про фінансові операції, що надходили до Державного фінансового моніторингу від банків та небанківських установ у 2022–2024 роках, відображають рівень активності фінансових установ у

звітуванні про підозрілі транзакції (див. табл. 2.4). У зазначений період спостерігалася значна варіабельність обсягів поданої інформації, що, ймовірно, зумовлено коригуванням фінансової політики, змінами економічних умов та оновленням нормативних вимог. Аналіз цих даних дозволяє оцінити ефективність взаємодії між ДСФМ і фінансовими установами та виявити основні тенденції у сфері фінансового контролю.

Таблиця 2.4

Динаміка обліку повідомлень про фінансові операції за 2022–2024р.р.

Рік	Загальна кількість повідомлень, од.	Порогові операції, од. (%)	Підозрілі операції, од. (%)	Коментарі
2022	1 179 392	1 117 829 (94,8%)	52 123 (4,4%)	194 повідомлення одночасно порогові + підозрілі
2023	1 429 594	77,8%	22%	Дані згідно зі статистикою Держфінмоніторингу
2024	1 750 940	1 362 938 (77,8%)	385 602 (22%)	Частка небанківських установ становить 0,5%

Сформовано автором на основі джерела [18-20]

За даними табл. 2.4 можна спостерігати чітку тенденцію зростання кількості повідомлень про фінансові операції, що надходять до ДСФМ України.

Так, за три роки обсяг повідомлень збільшився з 1,18 млн. грн. у 2022 році до 1,75 млн. грн. у 2024 році. Це свідчить про зростання активності фінансових установ у поданні звітності та підвищення контролю за фінансовими потоками.

Найбільше зростання спостерігається у 2024 році - на 23% порівняно з 2023 роком, що може бути пов’язано з підвищенням порогів виявлення підозрілих операцій та впровадженням нових нормативних вимог.

Що стосується співвідношення порогових і підозрілих операцій, порогові операції складають більшість повідомлень, приблизно 77 - 95%. Це

свідчить про активне використання банками та небанківськими установами стандартного порогового моніторингу.

Водночас, частка підозрілих операцій зростає: у 2022 році вона становила 4,4%, а у 2024 - 22%. Така динаміка може свідчити про підвищення якості аналітичної роботи та уваги до потенційно ризикових фінансових операцій.

Роль небанківських установ у загальній кількості повідомлень поки що є мінімальною близько 0,5% у 2024 році. Це підтверджує, що основна база для фінансового моніторингу формується через банки, хоча поступово збільшується участь небанківських установ у системі фінансового контролю.

Злагоджена взаємодія між підрозділами ФР та правоохоронними органами України є критичною ланкою у протидії корупції. На національному рівні в зборі, аналізі та передачі фінансової інформації ключову роль відіграє ДСФМ. Протягом своєї діяльності вона тісно співпрацює з Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), а аналітики, слідчі й керівництво цих структур координують дії з метою підвищення ефективності розслідувань справ, пов’язаних із незаконним збагаченням та корупційними схемами [5].

САП та НАБУ активно взаємодіють із ДСФМ у боротьбі з корупцією і відмиванням коштів. ДСФМ виступає ключовим гравцем у виявленні підозрілих фінансових операцій, які можуть бути пов’язані з корупційними правопорушеннями, розкраданням державних ресурсів та майна.

У 2022 році, незважаючи на складні умови воєнного стану, САП і НАБУ продовжили ефективно працювати з ДСФМ. Протягом цього періоду повідомлялося про повідомлення підозри 149 особам - це був один із найвищих піврічних показників за весь час діяльності цих інституцій [35].

У 2023 році співпраця між САП, НАБУ та ДСФМ принесла значущі результати: було розкрито низку справ за участю суддів, народних депутатів та очільників державних підприємств, причетних до корупційних діянь.

Завдяки спільним зусиллям цих структур у другому півріччі 2023 року на зміцнення обороноздатності країни було направлено 430,1 млн. грн., а загалом за рік - майже 4,7 млрд. грн. - найбільший показник за час діяльності антикорупційних інституцій, що в більш ніж три рази перевищує річний бюджет НАБУ [35].

Крім того, САП успішно застосувала механізм прямої цивільної конфіскації: упродовж 2023 року були винесені рішення із конфіскацією майна на загальну суму 115 млн. грн., включно з грошовими коштами, нерухомістю, транспортними засобами та комп'ютерною технікою.

Станом на 31 грудня 2023 року в межах кримінальних проваджень, що велися НАБУ та САП, було відшкодовано 9,156 млрд. грн [35].

За 2024 рік також є значні результати: ДСФМ отримала 1750 940 повідомлень про фінансові операції -це на 23 % більше, ніж у попередньому 2023 році [19].

У відповідному періоді до правоохоронних органів передано матеріали про операції на суму близько 37,39 млрд грн. Упродовж дев'яти місяців 2024 року направлено 780 матеріалів (зокрема, 120 матеріалів до НАБУ), які охоплюють корупційні ризики на приблизно 12,1 млрд. грн. Також за цей період заблоковано чи зупинено операцій на суму понад 6,1 млрд. грн [19].

Табл. 2.5. відображає порівняльну ефективність роботи НАБУ, САП і ДСФМ за період 2022–2024 р.р.

Таблиця 2.5.

Динаміка показників діяльності антикорупційних органів України за період 2022–2024 рр.

Рік	Орган / показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік
НАБУ	Кількість нових розслідувань	305	480	669
	Кількість осіб, яким повідомлено про підозру	149	212	231
	Справи, скеровані до суду	92	122	118

Рік	Орган / показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік
САП	Економічний ефект від розслідувань (млрд. грн)	2,1	4,7	7,0
	Обвинувальні вироки із конфіскацією майна (млн. грн)	87	115	142
	Кількість справ у провадженні	405	538	601
ДСФМ	Повідомлення про фінансові операції (млн од.)	1,12	1,43	1,75
	Матеріали, передані правоохоронним органам (млрд. грн)	24,8	28,4	37,4
	Заблоковані підозрілі операції (млрд. грн)	3,9	5,2	6,1
НАЗК	Перевірки декларацій (од.)	214	290	353
	Виявлені невідповідності (млрд. грн)	1,9	2,6	3,8
	Ознаки незаконного збагачення (млн. грн)	81	146	192

Сформовано автором на основі джерела [33-35].

За даними табл.2.5 за період 2022 - 2024 рр. спостерігається помітне зростання ефективності координації між основними антикорупційними органами.

НАБУ нарощує темпи розслідувань із 305 нових справ у 2022 р. до 669 у 2024 р. Водночас суттєво зріс економічний ефект від повернених коштів (із 2,1 млрд. грн до 7 млрд. грн) [35].

САП продовжує збільшувати частку справ, завершених обвинувальними вироками з конфіскацією активів: у 2024 році ця сума сягнула 142 млн. грн.
ДСФМ за три роки підвищила кількість переданих матеріалів на 50%, що свідчить про зростання аналітичної спроможності служби [34].

Натомість НАЗК демонструє якісне зростання: у 2024 році проведено рекордну кількість повних перевірок декларацій - 353 та виявлено невідповідності на 3,8 млрд. грн.

Найбільший внесок у фінансове відшкодування державі традиційно забезпечує ДСФМ, яка у 2024 році досягнула показника 37,4 млрд. грн (зростання на 50 % від 2022 року) [33].

НАБУ збільшило економічний ефект із 2,1млрд.грн до 7 млрд. грн., що свідчить про підвищення якості досудового розслідування [35].

САП стабільно нарощує обсяги конфіскованих активів із 87млн.грн до 142 млн. грн. [34]

Узагальнюючи, 2022–2024 рр. стали періодом активного розвитку та зміцнення фінансової взаємодії між антикорупційними структурами, що забезпечило значне збільшення реального економічного ефекту для держави.

У 2023 році кількість осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, зросла на 751 особу порівняно з 2022 роком (1930 проти 1179). Водночас щодо адміністративних правопорушень спостерігається тенденція до зниження - з 1529 осіб у 2022 році до 861 особи у 2023 році. Це свідчить про посилення акценту правоохоронних органів на розслідування більш серйозних, кримінально караних діянь, пов’язаних із корупцією [20].

У 2024 році кількість осіб, притягнутих до відповідальності за корупційні правопорушення, продовжила зростати. Загалом до Реєстру корупціонерів було внесено 4019 осіб, що на 938 більше, ніж у 2023 році, та майже на 1200 осіб більше, ніж у 2022 році [35].

Серед них:

- кримінальні правопорушення - приблизно 2100 осіб (зростання на 168 осіб порівняно з 2023 роком);
- адміністративні правопорушення - близько 1400 осіб (зростання на 540 осіб);
- дисциплінарні правопорушення - понад 250 осіб (зростання на 49 осіб) [35].

Кількість записів у Реєстрі, що ґрунтуються на судових рішеннях, також збільшилася з 2791 у 2023 році до близько 3600 у 2024 році, що свідчить про

підвищення ефективності роботи судової системи та якості доказової бази у корупційних провадженнях [32].

У цілому в 2022–2024 роках простежується поступове зростання результативності антикорупційних розслідувань. Якщо у 2022 році фіксувалося лише 2822 випадки притягнення осіб до відповідальності, то у 2023 році - 3081, а у 2024 році вже 4019. Така позитивна динаміка зумовлена зміцненням міжвідомчої взаємодії між ДСФМ, НАБУ, САП та НАЗК, удосконаленням процедур аналітичної перевірки фінансових операцій і впровадженням сучасних цифрових механізмів обміну інформацією [34].

За аналізований період відбувся помітний перехід від кількісних до якісних показників у роботі антикорупційної системи. Зростає не лише кількість розслідувань, а й обсяг повернених державі коштів, що свідчить про зміцнення взаємодії між фінансовою розвідкою та правоохоронними органами України**.**

Таким чином, ефективна взаємодія між фінансовою розвідкою та правоохоронними органами стала одним із ключових чинників посилення боротьби з корупцією та легалізацією нелегальних фінансових операцій в Україні. Водночас подальше вдосконалення координаційних механізмів, цифровізація обміну даними та міжнародне співробітництво залишаються пріоритетними напрямами на найближчі роки.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було здійснено комплексну аналітичну оцінку діяльності фінансової розвідки України за період 2022-2024 роки, використовуючи дані та тенденції. Встановлено:

По-перше, аналіз типових схем здійснення нелегальних фінансових операцій засвідчив, що правопорушники активно використовують широкий спектр інструментів для приховування походження коштів.

Найпоширенішими залишаються схеми з використанням фіктивних суб'єктів господарювання, конвертаційних центрів, підроблених фінансових документів і договорів, перерахування коштів через транскордонні канали, а також операції з цифровими активами.

По-друге, оцінка результативності діяльності ДСФМ у 2022–2024 роках показала суттєве збільшення обсягів надходжень звітів про фінансові операції, а саме з 546 332 звітів за перше півріччя 2022 року до 1,75 млн. звітів у 2024 році.

По- третє, зростання суми підозрілих транзакцій, переданих для подальшого розслідування: блокування коштів у 2022 році становило 7,7 млрд. грн., у 2024 році передані матеріали на суму близько 62,6 млрд. грн. Це свідчить про активізацію механізмів фінансової розвідки та підвищення рівня взаємодії із суб'єктами первинного фінансового моніторингу.

Проведений аналіз свідчить про стійке зростання кількості осіб, притягнутих до відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення у 2022 - 2024 роках. Якщо у 2022 році до Реєстру внесено 2 822 особи, то у 2023 році їх кількість зросла до 3 081, а у 2024 році - до 4 019 осіб.

Найбільший приріст спостерігається за кримінальними правопорушеннями, що свідчить про концентрацію зусиль правоохоронних органів на серйозних корупційних злочинах. Паралельно збільшується кількість записів, що ґрунтуються на судових рішеннях, що підтверджує підвищення якості доказової бази та ефективності судових процесів.

Економічний ефект і результативність діяльності антикорупційних органів також зростають. Ефективність НАБУ у 2024 році сягнула 7 млрд. грн., САП наростила конфіскації до 142 млн. грн., а Держфінмоніторинг збільшив обсяг переданих матеріалів до 37,4 млрд. грн.

Загалом проведений аналіз підтвердив, що діяльність фінансової розвідки України має позитивні тенденції та свідчить про поступове зміцнення системи фінансового моніторингу.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ В ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНИМ ФІНАНСОВИМ ОПЕРАЦІЯМ

3.1. Формування сучасної системи інформаційно-аналітичної підтримки фінансової розвідки

Сучасний етап розвитку фінансової системи характеризується істотним посиленням динамічності фінансових потоків, стрімкою цифровою трансформацією економічних процесів та глобалізацією фінансових ринків.

Збільшення кількості транзакцій, поява нових цифрових активів, розвиток фінтех-сервісів і міжнародних платіжних платформ призводять до ускладнення механізмів виявлення незаконних фінансових операцій.

У таких умовах ФР потребує формування сучасної, адаптивної та високотехнологічної системи інформаційно-аналітичної підтримки, яка здатна забезпечити повний цикл обробки фінансових даних - від їх збору та верифікації до глибинного аналізу і формування рекомендацій для суб’єктів протидії відмиванню коштів.

Основним завданням сучасної системи ФР є створення інтегрованої цифрової інфраструктури, що уможливлює оперативне виявлення фінансових ризиків, підозрілих операцій та моделей поведінки, притаманних тіньовим схемам.

Одним із першочергових напрямів формування сучасної інформаційно-аналітичної системи фінансової розвідки є забезпечення доступу до комплексного масиву даних [1].

Ключовими елементами такої інфраструктури виступають: (рис.3.1)

Рис.3.1. Напрями формування сучасної інформаційно-аналітичної системи фінансової розвідки України

Сформовано автором на основі джерела [1]

Джерелами таких даних виступають банківські установи, фінансові компанії, платіжні оператори, податкові та митні служби, реєстри Міністерства юстиції, міжнародні інформаційні платформи, реєстри бенефіціарних власників та інші державні й приватні інформаційні ресурси. Інтеграція даних із цих джерел потребує створення єдиних протоколів обміну, стандартизації форматів даних, використання API-інтерфейсів та технологій ETL (Extract-Transform-Load), що дозволяє забезпечити безперервність і якість інформаційних потоків [1].

Ключовою передумовою ефективності аналітичної діяльності є застосування механізмів попередньої обробки та нормалізації даних. На цьому етапі використовуються алгоритми очищення структурних помилок, уніфікації форматів ідентифікаторів, видалення дублікатів, а також методи боротьби з пропущеними значеннями. Застосування таких інструментів

дозволяє мінімізувати ризики аналітичних викривлень та підвищити точність прогнозних моделей. Особливо важливим є приведення даних до єдиної структури, оскільки фінансова інформація може бути представлена у різних форматах від транзакційних записів до описових структур щодо діяльності юридичних осіб.

Наступним елементом системи є платформи автоматизованої обробки даних. Вони забезпечують оперативну аналітику та підтримують роботу алгоритмів, здатних виявляти аномальні транзакції у реальному часі. Такі платформи застосовують інструменти потокової обробки даних, що дозволяє реагувати на підозрілі дії відразу після їх здійснення. Важливим напрямом є використання хмарних технологій, які забезпечують масштабованість, стійкість та високу продуктивність систем фінансової розвідки.

Розвиток аналітичної складової полягає у впровадженні алгоритмів машинного навчання та штучного інтелекту. Застосовуються методи кластерного аналізу, що дають змогу групувати суб’єктів та операції за схожими характеристиками, визначаючи нетипову поведінку. Нейронні мережі дозволяють будувати моделі прогнозування, виявляти приховані нелінійні залежності та формувати оцінки ризиків на підставі великої кількості факторів. Алгоритми дерев рішень і градієнтного бустингу забезпечують високу точність у класифікації підозрілих операцій. Графові аналітичні підходи дозволяють моделювати й візуалізувати взаємозв’язки між учасниками транзакцій, що є особливо корисним для ідентифікації схемних операцій [1].

Одним із ключових інструментів сучасної ФР є візуалізація фінансових потоків. Вона дозволяє аналітикам розглядати складні структури взаємодій між суб’єктами, ідентифікувати ланцюги руху коштів, виявляти вузлові точки та аномальні маршрути. Технології візуалізації, зокрема побудова графів, інтерактивних діаграм і дашбордів, забезпечують більш глибоке розуміння природи фінансових потоків і сприяють прийняттю обґрунтованих рішень [1].

Суттєве значення має забезпечення високого рівня кібербезпеки, оскільки інформаційні ресурси ФР є об’єктом підвищеної уваги з боку кіберзлочинців. Система має включати багаторівневий захист доступу, застосування криптографічних протоколів, моніторинг інцидентів безпеки, використання систем виявлення вторгнень та управління вразливостями. Окрему увагу слід приділити побудові архітектури з нульовою довірою (Zero Trust), яка передбачає постійну перевірку ідентичності користувачів та пристроїв [1].

У сучасних умовах ефективність інформаційно-аналітичної підтримки ФР визначається здатністю системи забезпечувати автоматизацію рутинних процесів, зменшувати навантаження на аналітиків і підвищувати точність виявлення ризиків. Застосування цифрових технологій забезпечує можливість аналізу великих масивів структурованих та неструктурованих даних, що дозволяє виявляти нові форми незаконної діяльності, включаючи операції з криптовалютами, схеми розпорошення транзакцій та нелегальні транснаціональні фінансові мережі.

Формування сучасної системи інформаційно-аналітичної підтримки фінансової розвідки передбачає створення комплексної інфраструктури, яка поєднує технологічні, організаційні та методологічні елементи. Її розвиток є ключовою умовою для забезпечення фінансової безпеки держави та ефективної протидії відмиванню доходів, фінансуванню тероризму й поширенню тіньових економічних практик.

3.2. Посилення міжвідомчої та міжнародної взаємодії у сфері протидії фінансовим злочинам

У сучасних умовах глобалізації, цифровізації економіки та зростання ролі тіньового сектору ефективність протидії фінансовим злочинам значною мірою визначається рівнем взаємодії між державними інституціями та їх

інтеграцією у міжнародні мережі обміну інформацією. Оскільки фінансові операції дедалі частіше носять транскордонний характер, а злочинні схеми стають більш складними та технологічними, жоден державний орган не здатний ефективно протидіяти їм у відриві від інших учасників системи фінансової безпеки. Тому посилення координації, спільних аналітичних процесів і міжнародної інтеграції є ключовим напрямом модернізації національної системи фінансової розвідки.

На національному рівні координація часто ускладнюється фрагментацією інформації, дублюванням повноважень, різними підходами до аналізу даних, а також відсутністю єдиного центру обробки інформації. Банківські установи, податкові органи, митниця, правоохоронні структури, Держфінмоніторинг, Національний банк та інші суб'єкти протидії фінансовим злочинам оперують значними, але розрізненими масивами даних. Невчасна передача інформації або відсутність її узгодження може призвести до втрати важливих аналітичних сигналів, затримки у виявленні підозрілих операцій, а також до низької результативності кримінальних розслідувань.

Однією з першочергових потреб є формування єдиного комунікаційного простору, який забезпечуватиме швидку, безпечну та стандартизовану взаємодію між усіма задіяними інституціями. Це передбачає не лише технологічні рішення, а й зміни у нормативних процедурах, регламентах обміну, а також підвищення кваліфікації персоналу.

Для підвищення ефективності внутрішньої взаємодії пропонується реалізувати комплекс заходів:

- створення спільних міжвідомчих аналітичних центрів, які забезпечуватимуть оперативну обробку даних та формування спільних аналітичних продуктів. Такі центри можуть функціонувати на базі ДСФМ або як автономні структури з доступом до державних реєстрів;
- запровадження електронного обміну інформацією в режимі реального часу. Використання сучасних API-протоколів, хмарних рішень та захищених

каналів зв’язку дасть змогу створити інтегровану систему, що автоматично передаватиме відомості про підозрілі операції;

- гармонізація форматів даних між відомствами. Уніфікація ідентифікаторів, термінології, типів записів та структур даних усуває проблему несумісності баз та спрощує автоматизований аналіз;

- використання стандартизованих ризик-індикаторів. Єдина система показників дозволяє різним державним органам однаково оцінювати ризиковість операцій, осіб чи суб’єктів господарювання, що підвищує точність аналітичних висновків;

- розроблення протоколів оперативної взаємодії, які визначатимуть алгоритми спільних дій у разі виявлення підозрілих транзакцій, схем ухилення від оподаткування, ознак відмивання коштів чи фінансування тероризму. Це забезпечить швидке реагування та мінімізує ризики втрати доказової бази.

Запровадження таких заходів сприятиме підвищенню прозорості фінансових потоків, скороченню часу на обробку інформації та покращенню результативності оперативних і слідчих дій.

У глобальному вимірі жодна країна не може самостійно ефективно протидіяти фінансовим злочинам через їх транскордонний характер. Злочинні угруповання активно використовують офшорні юрисдикції, криптовалютні інструменти, швидкі міжнародні платежі та розподілення фінансових схем між кількома країнами. Це вимагає від держави постійної комунікації та співпраці з міжнародними партнерами, а також інтеграції у світові системи фінансової розвідки [3].

Одними з ключових партнерів виступають:

- Egmont Group - глобальна мережа фінансових розвідок, яка забезпечує безпечний обмін інформацією, доступ до передових аналітичних практик та навчальних програм [9];

- FATF (Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів)- орган міжнародного нормотворення, рекомендації якого визначають

стандарти фінансової безпеки та формують правові вимоги до систем протидії відмиванню коштів;

- Європол, який представляє ключовий механізм співпраці у сфері кримінальних розслідувань, що дозволяє країнам ЄС та партнерам отримувати доступ до даних про транснаціональні злочинні групи;
- Фінансові розвідки країн ЄС, Канади, США, а також інших юрисдикцій, які на регулярній основі здійснюють обмін інформацією про підозрілі операції та ризикових суб'єктів.

Подібна співпраця дає можливість:

- отримувати доступ до відомостей про міжнародні транзакції;
- виявляти складні транскордонні схеми, до яких залучені кілька країн;
- ідентифікувати спроби обходу санкцій чи фінансування бойових дій;
- ефективніше розслідувати злочини, пов'язані з незаконним обігом криптовалют та цифрових активів;
- підвищувати рівень професійної підготовки аналітиків за допомогою міжнародних тренінгів та семінарів.

Важливим аспектом міжнародної взаємодії є узгодження національних стандартів із вимогами FATF та ЄС, що дозволяє країні залишатися надійним партнером у сфері боротьби з фінансовими злочинами. Виконання таких стандартів сприяє підвищенню довіри міжнародних інституцій, покращує інвестиційний клімат і зміцнює репутацію країни у глобальній фінансовій системі.

Крім того, міжнародні партнери часто надають технічну допомогу: програмне забезпечення, аналітичні платформи, методичні рекомендації, тренінги. Це дозволяє значно підвищити ефективність роботи національних органів фінансової розвідки.

3.3. Використання цифрових технологій, штучного інтелекту та big data у виявленні нелегальних фінансових потоків

Стрімка цифровізація світової економіки та фінансової сфери докорінно трансформувала як легальні, так і нелегальні операції. Умови функціонування фінансових систем змінилися настільки, що традиційні методи фінансового моніторингу, які ґрунтувалися на ручному аналізі даних та локальних інформаційних базах, більше не забезпечують достатньої ефективності. Кіберзлочинці все активніше використовують сучасні інструменти: криптовалюти, децентралізовані фінансові платформи (DeFi), анонімні онлайн-гаманці, обмінники з мінімальною верифікацією, P2P-майданчики, VPN та технології микшування криптоактивів [44]. Це ускладнює роботу аналітиків, посилює непрозорість транзакційних ланцюгів та розширює спектр можливостей для відмивання коштів.

У відповідь на це державні інституції, фінансові розвідки та приватні фінансові організації активно впроваджують цифрові технології нового покоління - Big Data, штучний інтелект (AI/ML), алгоритми глибинного навчання (Deep Learning), а також спеціалізовану blockchain-аналітику. На це вказують і міжнародні стандарти. Наприклад, у «Best Practices on Information Exchange» (FATF, 2021) наголошується, що використання сучасних даних і аналітичних платформ є критично важливим для виявлення високоризикових транзакцій. А згідно з Директивою (ЄС) 2018/843 (AMLD5), фінансові інституції зобов’язані застосовувати ризик-орієнтований підхід із використанням автоматизованих систем аналізу [45].

Цифрові технології нового покоління Big Data представляють собою технології збирання, зберігання, структурування та аналізу надвеликих масивів даних (від терабайтів до петабайтів), що надходять з різних джерел у реальному часі.

У сфері фінансового моніторингу Big Data виконує роль фундаменту для виявлення прихованих закономірностей, аномалій, взаємозв’язків та підозрілих моделей поведінки. Ключовою перевагою є здатність виявляти приховані закономірності та складні шахрайські схеми нелегальних фінансових операцій, які неможливо простежити за допомогою традиційних

інструментів. Проте, важливим обмеженням залишається висока вартість інфраструктури, необхідної для зберігання, обробки та аналізу великих масивів інформації. Це може стримувати впровадження технології у невеликих фінансових установах.

1. Аналіз мільйонів транзакцій у реальному часі

Банківські установи, платіжні провайдери та криптовалютні біржі щодня генерують величезні масиви інформації. Big Data дозволяє:

- обробляти транзакції зі швидкістю у десятки тисяч операцій за секунду;
- об’єднувати дані з різних національних і міжнародних джерел;
- формувати деталізовані профілі поведінки клієнтів [31].

Наприклад, відповідно до Звіту Європейського банківського управління (EBA, 2022), використання Big Data дозволило скоротити час на виявлення фінансових аномалій у банківському секторі на 65%[44].

2. Відстеження довгих ланцюгів транзакцій (transaction chaining)

Злочинці часто застосовують техніку smurfing, суть якої полягає у дробленні великих сум на дрібні перекази та проведення їх через десятки рахунків. Технології Big Data дозволяють об’єднати ці розпорошені елементи в єдину платформу, визначити ключових учасників схеми та простежити рух коштів до кінцевої точки офшорної юрисдикції або криптовалютного гаманця. Системи Big Data дозволяють об’єднати ці транзакції в єдину схему та визначити кінцеві цілі переказів.

3. Виявлення поведінкових аномалій

Big Data-технології формують поведінкові профілі користувачів і виявляють відхилення, зокрема: різке зростання обсягу операцій, транзакції у ризикові країни (згідно списку FATF), повторювані операції з однаковими сумами, відсутність логічної економічної мотивації.

4. Прогнозування ризиків на основі моделей машинного навчання. Алгоритми ML визначають ймовірність того, що клієнт або транзакція пов’язані з відмиванням коштів. Моделі прогнозування оцінюють ймовірність участі суб’єкта у тіньових фінансових схемах, що дозволяє концентрувати

ресурси на найбільш ризикових операціях. Такі методи вже використовуються провідними банками ЄС і США відповідно до вимог AMLD5 та рекомендацій FinCEN.

Як приклад, система Big Data у банку автоматично проаналізувала 10 мільйонів транзакцій та виявила ланцюг переказів через три країни, що дозволило запобігти легалізації коштів у сумі понад $5 млн.

Штучний інтелект (ШІ) здатний автоматизувати процеси аналізу транзакцій, формувати інтегровані профілі ризику та виявляти складні схеми фінансових злочинів.

Основні напрямки застосування штучного інтелекту:

1. Автоматична ідентифікація аномалій. Алгоритми машинного навчання визначають нетипові транзакції та знижують кількість хибнопозитивних сигналів.
2. Формування профілів ризику. Штучний інтелект аналізує історію транзакцій, поведінкові патерни клієнтів та зовнішні фактори (географія, політична ситуація) для формування комплексних профілів ризику.
3. Розпізнавання закономірностей. Машинне навчання виявляє складні зв’язки між транзакціями, які людина не може помітити, наприклад, «розбиття» сум на десятки операцій через різні платіжні сервіси.
4. Зменшення людського фактору. Завдяки автоматизації знижується вплив суб’єктивного оцінювання та людської помилки, що підвищує ефективність фінансового моніторингу [21].

Як приклад, штучний інтелект виявив схему відмивання коштів через дрібні транзакції на суму понад $1 млн, які проходили через шість різних криптовалютних бірж.

Blockchain-аналітика. Ця технологія має цінність у сфері криптовалютних транзакцій, де традиційні методи фінансового моніторингу виявляються недостатніми. Її ключова функція полягає у відстеженні руху цифрових активів, деанонімізації гаманців та виявленні підозрілих схем, що

використовують криптоінфраструктуру. Основною проблемою є інтеграція blockchain-аналітики з традиційними банківськими системами, оскільки необхідні стандарти обміну даними та інструменти інтероперабельності лише формуються [31].

Blockchain-аналітика дозволяє проводити деанонімізацію цифрових гаманців, відстежувати транзакції у публічних та гібридних блокчейнах та ідентифікувати адреси, пов’язані з протиправною діяльністю (рис.3.2).

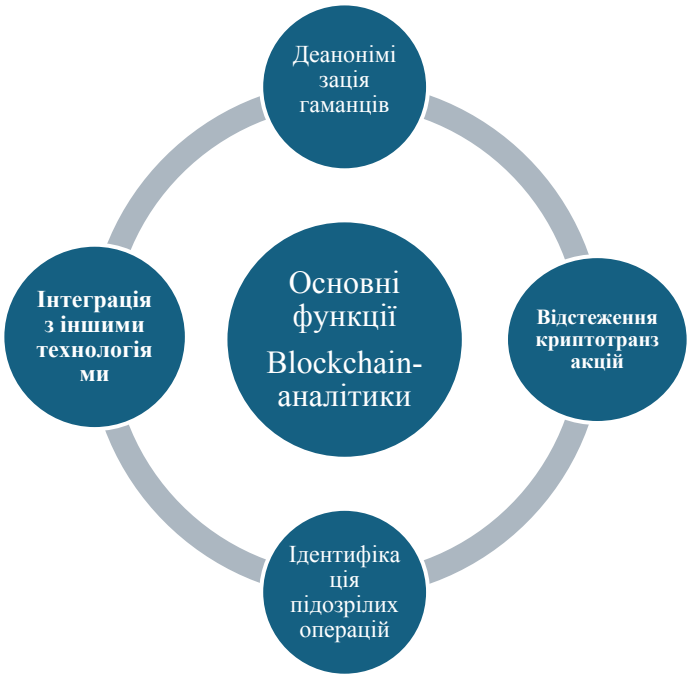

Рис.3.2. Основні функції Blockchain-аналітики при виявленні нелегальних фінансових операцій

Сформовано автором на основі джерела [31].

1. Однією з ключових можливостей блокчейн-аналітики є встановлення зв’язків між окремими криптогаманцями, які на перший погляд здаються незалежними та анонімними. Алгоритми кластеризації та мережевого аналізу дозволяють об’єднувати адреси за спільними ознаками, такими як характер транзакцій, спільні точки входу та виходу, повторювані поведінкові патерни. Завдяки цьому можна з високою ймовірністю визначити, який користувач або

група користувачів стоїть за певним набором адрес, що значно знижує рівень анонімності у криптовалютних операціях [31].

2. Відстеження криптотранзакцій. Блокчейн-аналітичні системи забезпечують можливість відстежувати рух коштів у розподіленому реєстрі незалежно від юрисдикції чи місця перебування учасників. Завдяки прозорості блокчейну алгоритми простежують шлях активів від моменту створення транзакції до надходження на біржі, онлайн-гаманці або міжособистісні перекази. Це дозволяє виявляти складні маршрути «відмивання» коштів, коли злочинці намагаються маскувати походження активів шляхом багаторазового транзиту через різні платформи, у тому числі розташовані в інших країнах [31].

3. Ідентифікація підозрілих операцій. Завдяки аналізу транзакційних шаблонів сучасні алгоритми можуть автоматично розпізнавати потенційно шахрайські дії.

До найбільш типових схем належать дроблення великих сум на численні дрібні транзакції, транзит коштів через кілька бірж із метою ускладнення відстеження, а також об’єднання активів із різних джерел перед їх подальшим виведенням. Такі патерни не лише підвищують увагу аналітичних систем, а й формують основу для подальшого розслідування.

4. Інтеграція з іншими технологіями. Ефективність блокчейн-аналітики суттєво зростає при її поєднанні з Big Data та алгоритмами штучного інтелекту. Аналіз великих масивів транзакцій, збагачений даними з відкритих джерел, біржових API та внутрішніх банківських систем, дозволяє створювати комплексні рішення для моніторингу криптовалютної активності. ШІ-моделі, у свою чергу, забезпечують автоматичну класифікацію ризикових операцій та побудову прогнозних моделей поведінки користувачів.

Використання blockchain-аналітики дозволило встановити зв’язок між анонімними гаманцями та фінансовими шахрайствами на суму понад $2 млн, що здійснювалися через декілька криптобірж у різних країнах.

Таблиця 3.1

Використання цифрових технологій у виявленні нелегальних фінансових операцій

Технологія	Основна функція	Переваги	Недоліки
Big Data	Обробка великих масивів транзакцій	Виявлення складних схем, прогнозування ризиків	Високі вимоги до інфраструктури
Штучний інтелект	Автоматична ідентифікація аномалій	Формування профілів ризику	Потребує великих тренувальних даних
Blockchain-аналітика	Відстеження транзакцій у блокчейні	Деанонімізація гаманців, виявлення криптосхем	Складність інтеграції з традиційними системами

Сформовано автором на основі джерела [1,21,31].

Дані табл.3.1. свідчать про те, що кожна з розглянутих технологій займає важливе місце в сучасній системі протидії фінансовим правопорушенням, але їхня ефективність проявляється у різних аспектах.

Big Data забезпечує масштабованість і можливість комплексного аналізу транзакцій, штучний інтелект дозволяє підвищити точність і автоматизацію процесів, а blockchain-аналітика відкриває можливості для контролю криптовалютного сегмента, який традиційно вважався «сірою зоною» [31].

Разом ці технології формують взаємодоповнюючу екосистему, де сильні сторони одного підходу компенсують обмеження іншого. Впровадження комплексних рішень, що комбінують Big Data, AI та blockchain-аналітику, може суттєво підвищити ефективність моніторингу транзакцій та зменшити ризики від фінансового шахрайства.

Таким чином, подальший розвиток систем фінансової безпеки має орієнтуватися не на вибір однієї технології, а на інтеграцію кількох взаємопов’язаних інструментів у єдину аналітичну платформу, що дозволить ефективно протидіяти фінансовим злочинам, підвищує точність виявлення нелегальних потоків та оптимізує роботу фінансової розвідки.

Висновки до розділу 3

У результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що підвищення ефективності фінансової розвідки є складним та багатогранним завданням, яке потребує інтегрованого підходу. Успішне функціонування системи фінансової розвідки залежить не лише від технічних засобів та програмного забезпечення, але й від організаційних рішень, рівня підготовки персоналу, правових механізмів регулювання та здатності до міжнародної співпраці.

Інформаційно-аналітична підтримка відіграє визначальну роль у забезпеченні своєчасності та достовірності прийняття рішень. Саме на основі якісного збору, систематизації та аналізу даних фінансові аналітики можуть оперативно ідентифікувати підозрілі операції, оцінювати ризики та передбачати потенційні загрози. В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та глобалізації фінансових ринків традиційні методи моніторингу стають недостатніми, що робить необхідним впровадження сучасних технологічних інструментів.

Технологічні інновації, такі як штучний інтелект, системи Big Data та blockchain-аналітика, забезпечують новий рівень ефективності фінансової розвідки. Вони дозволяють автоматично обробляти великі обсяги інформації, виявляти нетипові транзакції та складні фінансові схеми, прогнозувати потенційні загрози та знижувати рівень хибно-позитивних сигналів. Використання таких систем дає можливість створювати інтегровані профілі ризику для суб’єктів фінансових операцій, що сприяє своєчасному прийняттю управлінських рішень і мінімізації фінансових втрат.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні, правові та організаційні засади функціонування фінансової розвідки, а також оцінено її ефективність у виявленні та запобіганні незаконним фінансовим потокам. Узагальнення отриманих результатів дозволило сформувати комплекс висновків і практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи фінансової розвідки в Україні з урахуванням сучасних викликів та глобальних тенденцій.

У процесі дослідження встановлено, що фінансова розвідка є ключовим елементом системи фінансової безпеки держави, оскільки забезпечує виявлення підозрілих фінансових операцій, здійснює аналіз ризиків та формує інформаційно-аналітичну базу для прийняття рішень правоохоронними органами. Уточнено зміст поняття «фінансова розвідка», визначено її місце в структурі державної безпеки та розкрито взаємозв’язок із системою фінансового моніторингу.

Проаналізовано класифікацію нелегальних фінансових операцій, серед яких найбільшу загрозу становлять відмивання доходів, ухилення від оподаткування, незаконне переміщення капіталу та фінансування тероризму.

Встановлено, що ці операції формують суттєві економічні ризики для держави, включно зі зниженням інвестиційної привабливості, послабленням бюджетної стабільності, зростанням тінізації економіки та зниженням довіри до фінансових інститутів.

Досліджено нормативно-правову базу функціонування фінансової розвідки в Україні та визначено, що вона загалом відповідає міжнародним вимогам, проте потребує подальшого вдосконалення в напрямі гармонізації із стандартами FATF, посилення міжвідомчої координації та підвищення прозорості фінансових операцій у цифровому середовищі.

Узагальнено інституційні особливості діяльності Державної служби фінансового моніторингу України як центрального органу, відповідального за реалізацію державної політики у сфері протидії відмиванню коштів.

Оцінено ефективність роботи Державної служби фінансового моніторингу та встановлено позитивну динаміку у зростанні кількості виявлених підозрілих операцій, підвищенні якості аналітичних матеріалів та посиленні взаємодії з правоохоронними органами. Разом із тим виявлено низку проблем, серед яких: обмеженість доступу до окремих категорій даних, недостатній рівень інтеграції інформаційних систем, нерівномірний рівень цифрової готовності суб'єктів первинного фінансового моніторингу та потреба в автоматизації ризик-орієнтованих підходів.

Узагальнено типові схеми здійснення нелегальних фінансових операцій, такі як конвертаційні центри, фіктивне підприємництво, транскордонні тіньові перекази, криптовалютні операції. Проаналізовано особливості їх функціонування, що дозволило визначити вразливі точки у системі контролю та напрями підвищення ефективності їх виявлення.

Здійснено оцінку сучасного стану інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової розвідки та встановлено необхідність впровадження централізованих платформ аналізу даних, інтегрованих реєстрів, автоматизованих систем виявлення нетипових операцій та інструментів прогнозування ризиків.

Обґрунтовано, що застосування штучного інтелекту, машинного навчання та технологій big data є ключовою передумовою ефективного функціонування системи протидії незаконним фінансовим потокам.

Запропоновано комплекс напрямів удосконалення фінансової розвідки, серед яких: цифровізація процесів аналізу, модернізація нормативно-правової бази, посилення міжнародного співробітництва, підвищення рівня кіберзахисту, розвиток компетентностей фахівців, удосконалення механізмів ризик-орієнтованого моніторингу.

Таким чином, сучасна модель фінансової розвідки формується на перетині технологічних, організаційних та міжнародних компонентів. Її ключовими характеристиками є високий рівень автоматизації аналізу даних, інтеграція сучасних технологій у процеси прийняття рішень та здатність оперативно реагувати на зміни у фінансовому середовищі.

Комплексне застосування інноваційних технологій і стратегічне управління інформаційними ресурсами забезпечує ефективну протидію тіньовим фінансовим операціям, знижує ризики фінансових злочинів та сприяє формуванню стабільної та прозорої системи фінансових потоків.

На основі проведених досліджень узагальнено, що підвищення ефективності фінансової розвідки є стратегічною умовою зміцнення економічної та фінансової безпеки України. Реалізація запропонованих напрямів дозволить не лише покращити виявлення та блокування нелегальних фінансових потоків, але й сприятиме інтеграції України у глобальний простір боротьби з фінансовими злочинами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутенко, Є. В. Великі дані та їх застосування в аналітичних системах: навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2020. 212 с.
2. Бондаренко О.С., Козлова А.А. Особливості функціонування правоохоронних органів щодо протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 260–262.
3. Бондаренко, Ю.В. Роль державних органів у забезпеченні фінансової прозорості. *Державне Управління та Розвиток*, Т. 10, Вип. 3, 2024, с. 200-215.
4. Бисага К.В. Національна система запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення України: етапи становлення й розвитку. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2016/9.pdf.
5. Горбан І.М., Шевченко Н.В. Фінансовий моніторинг та взаємодія з правоохоронними органами: сучасні проблеми зумовлені динамічністю зовнішнього середовища. *Успіхи і досягнення у науці,* № 9(9), 2024.
6. Грабовський Л.А. Протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, як складова забезпечення економічної безпеки України. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 1-2. С. 200-205.
7. Глущенко О. О., Семеген І. Б., Слав'юк Р. А. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід: монографія. К. УБС НБУ. 2014. 386 с.
8. Долбнєва Д.В., Сподарик Т.І. Фінансовий моніторинг як механізм запобігання і протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *The scientific heritage*. 2021. № 64. С. 21–26.

9. Егмонтська група підрозділів фінансової розвідки. URL: https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/mizhnarodne-spivrobitnictvo/mizhnarodni-organizaci/egmontska-grupa-pidrozdiliv-finansovoji-rozvidki.html
10. Дудоров О.О., Тертиченко Т.М. Протидія відмиванню «брудного» майна: європейські стандарти та Кримінальний кодекс України: монографія. К.: Ваіте, 2015. 392 с.
11. Закон України ««Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення» від 06.12.2019 №361 – IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text
12. Закон України «Про Бюро економічної безпеки України від 28.01.2021 № 1150-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text
13. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 07.04.2011 №3207-VI [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3207-17#Text]
14. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text]
15. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні на 2021 – 2025 рр.» від 20.06.2022 № 2322-IX [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text]
16. Закон України «Про ратифікацію Конвенції ООН проти корупції» від 18.10.2006 № 251-V.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/251-16#Text
17. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2698-17#Text]

18. Звіт державної служби фінансового моніторингу України за 2023 рік. Офіційна сторінка Державної служби фінансового моніторингу України. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2023ukr.pdf
19. Звіт державної служби фінансового моніторингу України за 2024 рік. Офіційна сторінка Державної служби фінансового моніторингу України. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0352/zvity/zvit2024ukr.pdf
20. Звіт про підозрілу діяльність URL:https://ewikiuk.top/wiki/Suspicious_activity_report
21. Кузьменко, Т. Ф., Пархоменко, С. І. Штучний інтелект у фінансовому моніторингу: монографія. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2021. 188 с.
22. Конвенція ООН проти корупції Міжнародний документ від 31.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text
23. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму Міжнародний документ від 16.05.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text
24. Користін О. Є. Посполітак А. І. Загальні підходи до визначення корупційних злочинів у сфері службової та професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ. *Право і суспільство*. 2014. № 2. С. 170–176.
25. Корнієнко М.В. Протидія органів внутрішніх справ легалізації коштів одержаних злочинним шляхом. К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. 228 с.
26. Корупція в Україні 2023: розуміння, сприйняття, поширеність. Звіт за результатами опитування населення та бізнесу. Київ, 2023. URL: https://www.sapiens.com.ua/publications/socpol-research/309/.pdf

27. Кравчук М. В., Петровська І. І. Основні напрямки антикорупційної діяльності в Україні та їх правове регулювання. *Актуальні проблеми правознавства.* 2021. № 2. С. 49–56,
28. Кримінальний кодекс України, затверджений Верховною радою України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text
29. Мельник С.І., Вінічук М.В., Горбан І.М. Фінансовий моніторинг: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 212 с.
30. Мельник С.І., Яремчук Р.Є. Інституційно-правові особливості легалізації економіки та протидії корупції в Україні та світі. *Науковий вісник ЛьвДУВС*. 2022. № 2. С. 16 – 23.
31. Мальцев, А. І., Гринько, Л. М. Технології Blockchain у забезпеченні фінансової безпеки: монографія. Дніпро : ДНУ, 2022. 236 с
32. Офіційна сторінка Бюро економічної безпеки України. URL: https://esbu.gov.ua/pro-biuro/zavdannia-ta-funktsii
33. Офіційна сторінка Державної служби фінансового моніторингу України. URL: https://fiu.gov.ua/
34. Офіційна сторінка Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: nazk.gov.ua/uk/interaktyvna-grafika-dosudove-rozsliduvannya-koruptsijnyh-kryminalnyh-pravoporushen-2016-2021-roky/
35. Офіційна сторінка Національного антикорупційного бюро. URL:https://nabu.gov.ua/
36. Свірін М.О. Стан та особливості запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом у сучасних умовах. *Наука і правоохорона.* 2016. № 4. С. 214–222.
37. Ситник Г.П., Баранов Р.О. Світовий досвід щодо здійснення боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, для України. *Економіка та держава*. 2014. № 8. С. 121–124.

38. Тютюник І.В., Скороходова Л.І. Міжнародний досвід побудови національної системи протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Випуск 32. С. 176–180
39. Чубенко А.Г., Лошицький М.В., Бичкова С.С., Котляревський Я.В. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». К.. 2015. 816 с.
40. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг як один із засобів протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 292–295
41. Adeguamento dei compiti del Corpo della Guardia di finanza, a norma dell'articolo 4 della legge 31 marzo 2000, № 78: Decreto Legislativo 19 marzo 2001.
42. A Strong Britain in an Age of Uncertainty: The National Security Strategy URL: http://www.official-documents.gov.uk.
43. Basel Committee on Banking Supervision. URL: http:// www.bis.org/bcbs/history.htm.
44. Garcia, M., Lee, K., Patel, R. The Role of Artificial Intelligence in Enhancing Financial Monitoring Systems. Journal of Financial Technology, Vol. 15, No. 4, 2024, pp. 300-325.
45. Financial Action Task Force (FATF). URL: https://www.fatf-gafi.org/
46. Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN). URL: https://www.fincen.gov/
47. Targeted Update on Implementation of the FATF Standards on Virtual Assets and VASPs. Paris: FATF Publishing, 2023. 78 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Рекомендації FATF щодо боротьби з корупцією та нелегальними фінансовими потоками

Напрями сфери	Характеристика
1	2
Забезпечення цілісності сфери державного сектору	Згідно з Р 26 (Регулювання та нагляд за фінансовими установами) та Р 29 (органи влади повинні мати достатню операційну незалежність і автономію, щоб забезпечити вільність від надмірного впливу або втручання та зменшити ймовірність перебування під впливом або контролем корупційних посадовців. Згідно з Р 18, 26, 28, 29, 30, 32, 37 і 39 необхідно забезпечувати достатні бюджетні ресурси ключовим органам влади, щоб вони могли повноцінно та ефективно виконувати свої функції, оскільки таке обладнання може зменшити стимули до здійснення корупційних дій. Згідно з Р 8, 26, 28, 29, 30, 32, 37 і 39 персонал ключових органів влади повинен мати необхідні навички, отримувати адекватну підготовку і підтримувати високі професійні стандарти з метою сприяння культурі чесності та професіоналізму.
Захист визначених установ приватного сектору від зловживань	Згідно з Р 26 (Регулювання та нагляд за фінансовими установами) та Р 28 (Регулювання та нагляд за недієвими суб'єктами фінансової діяльності), працівників доцільно перевіряти, щоб запобігти проникненню корупційних осіб або інших злочинців до фінансового постачальника. Згідно з Р 18 (Внутрішні контрольні системи та зарубіжні філіали та підрозділи) та Р 23 (Недієві суб'єкти фінансової діяльності. Інші заходи), визначені установи приватного сектору повинні впроваджувати системи внутрішнього контролю та аудиту для забезпечення відповідності заходам з протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму (AML/CFT) та сприяння виявленню корупції. Згідно з Р 18, 17, 18, 26, 27 та 28 визначені установи приватного сектору (фінансові установи, недієві суб'єкти фінансової діяльності та постачальники віртуальних активних послуг) повинні піддаватися належному нагляду та контролю з боку владних органів з достатніми повноваженнями з нагляду, інспекції та санкціонування для забезпечення виконання заходів з AML/CFT з метою запобігання та полегшення виявлення корупції та іншої злочинної діяльності.
Збільшення прозорості у фінансовому секторі (1)	Згідно з Р 10 (Визначення клієнта [Р 12 (Політично публічні особи), Р 15 (Нові технології), Р 17 (Залежність від третіх сторін) та Р 22 (DNFBPs CDD)), ідентичність клієнта повинна бути перевірена визначеними установами приватного сектору при встановленні бізнес-відносин або проведенні операцій від імені клієнтів. Згідно з Р 11 (Збереження записів) та Р 22 (DNFBPs CDD), повинні бути зберігатися та надаватися владним органам вчасно такі заходи, як ідентифікація клієнта, записи про операції та рахунки, а також ділова переписка, для забезпечення надійного паперового сліду, який можна використовувати для відстеження доходів від корупції та який може слугувати доказами для переслідування корупції та інших злочинів. Згідно з Р 12 (Системи управління ризиками), необхідно впроваджувати системи управління ризиками для Політично публічних осіб (ППО), щоб збільшити можливість виявлення випадків, коли посадовці та інші особи, які виконують видатні публічні функції, зловживають своїм становищем для особистого збагачення.
Збільшення прозорості у фінансовому секторі (2)	Згідно з Р 24 і Р 25, прозорість власності повинна бути доступною завдяки наданню владі своєчасного доступу до достатньої та точної інформації, яка ідентифікує фізичну особу (осіб), які володіють або контролюють юридичних осіб, наприклад, компанії, або юридичні структури, наприклад, довірчі фонди, що можуть ускладнити приховування доходів від корупції в межах компанії чи фонду. Згідно з Р 16 (Перекази коштів) та Р 32 (Перевізники готівки), повинно бути можливим прозоре переміщення активів з метою відстеження руху прибутку від корупції. Перекази коштів можуть використовуватися для швидкого переміщення прибутку від корупції і затемнення його джерела. Для зменшення цього ризику перекази коштів повинні супроводжуватися точною та всією необхідною інформацією, яка ідентифікує особу, яка відправила транзакцію, і особу, якій призначено транзакцію. Р 9 (Закони про банківську та фінансову таємницю) стверджує, що закони про фінансову таємницю не повинні заважати впровадженню заходів з протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму, включаючи ті, які спрямовані на збільшення прозорості

	фінансової системи та сприяння запобіганню, виявленню і переслідуванню корупції. Відповідні законодавство та механізми сповіщення владних органів повинні бути в місці.
Виявлення, розслідування, переслідування та відновлення вкрадених активів (1)	Згідно з Р 29 (фінансова розвідка повинна бути створена і оснащена достатніми ресурсами та повноваженнями для приймання та аналізу підозрілих транзакційних звітів та іншої відповідної інформації, розповсюдження розкритої інформації відповідним органам для подальшого розслідування. Вимоги також застосовуються до підозрілих транзакційних звітів, які можуть мати стосунок до корупції. Згідно з Р 3 (злочин відмивання грошей), Р 4 (конфіскація та тимчасові заходи), Р 30 (відповідальність правоохоронних та розслідувальних органів) та Р 31 (повноваження правоохоронних та розслідувальних органів), відмивання доходів від усіх серйозних злочинів, включаючи широкий спектр корупційних і хабарницьких злочинів, повинно бути криміналізовано та застосовано до фізичних та юридичних осіб, незалежно від того, чи вони скоїли передходжий злочин чи є сприяючою третьою стороною. Правоохоронним органам повинно бути надано достатні повноваження для виконання своїх функцій і для «слідування грошовому сліду» та відстеження та розслідування основного корупційного злочину.
Виявлення, розслідування, переслідування та відновлення вкрадених активів (2)	Коли країни мають ефективні закони та процедури для заморожування, конфіскації та вилучення вкрадених активів, нелегального доходу від корупції, зловмисники позбавляться стимулу здійснювати корупційну діяльність. Владі слід мати достатні повноваження для відстеження та заморожування активів, включаючи співпрацю з іноземними колегами. Країни також повинні мати ефективні механізми для обміну активами, конфіскованими внаслідок координованих правоохоронних заходів, і розглядати можливість створення фондів, в які можна було б внести конфісковані активи для використання правоохоронними органами, сферою охорони здоров'я, освіти та іншими відповідними цілями. Ці вимоги сприяють захисту та компенсації жертв корупції і хабарництва, а також відновленню вкрадених активів, навіть якщо такі активи були приховані за кордоном. (Р 4 - Конфіскація та тимчасові заходи та Р 38 - Замороження та конфіскація з взаємною правовою допомогою).
Виявлення, розслідування, переслідування та відновлення вкрадених активів (3)	Для боротьби з корупцією, що перетинає кордони, країни повинні впроваджувати ефективні закони та механізми, які дозволяють їм надавати широкий спектр взаємної правової допомоги, виконувати запити на екстрадицію та іншим чином сприяти міжнародній співпраці. Важливо також мати механізми, які сприяють внутрішній співпраці та координації для всіх владних органів (політичні рішення, фінансова розвідка, правоохоронні органи, супервізори та інші компетентні органи) на рівні політики та оперативного рівня. (Р 2 - Національне співробітництво та координація, Р 36-40 - Міжнародне співробітництво).